

ОНОРЕ ДЪО БАЛЗАК КЪЩАТА НА КОТАРАКА

Част 0 от „Човешка комедия“

Превод от френски: Мария Коева, 1983

chitanka.info

КЪЩАТА НА КОТАРАКА^[0]

На госпожица Мари дьо Монто

По средата на улица Сен-Дьони, почти на пресечката с улица Пьоти-Лион, се издигаше някога една от онези забележителни къщи, които улесняват историците в опитите им да пресъздадат облика на стария Париж. Застрашително полегалите стени на паянтовата постройка бяха сякаш изпъстрени с йероглифи. Та как другояче би могъл минувачът да нарече римските цифри X и V, изписани върху фасадата с напречни или диагонални гредички, вградени в зидарията и очертани с успоредни пукнатини? Разбира се, при минаването и на най-леките екипажи всяка от тези греди се тресеше в гнездото си. Достолепното здание беше увенчано с триъгълен покрив, какъвто скоро не ще се среща вече из Париж. Този покрив, изкорубен от променливия парижки климат, се надвесваше с цели три стъпки над улицата, за да запази от дъждовните води прага на къщата и да заслони стената на таванското помещение и капандурата му. Последният етаж беше скован от дъски, наредени като керемиди — навярно за да не се претоварва неустойчивата постройка.

През една дъждовна мартенска утрин плътно загърнат в плаща си младеж стоеше под навеса на магазинчето срещу стария дом, който той разглеждаше с възторг, достоен за археолог. Тази съборетина, наследена от петнадесети век, действително изправяше наблюдателя пред не една загадка. Всеки етаж имаше своята особеност — на първия четирите високи и тесни прозорци, разположени близо един до друг, бяха заковани в долната си част с дъски, за да пропускат здрачна светлина, която помага на ловкия търговец, като придава на тъканите желаниа от клиентите оттъньк. Младежът явно изпитваше

пренебрежение към тази съществена част на къщата, която все още не бе задържала погледа му. Големите прозорци със стъкла от Бохемия на втория етаж, чиито вдигнати щори откриваха перденца от червеникав муселин, също не го интересуваха. Неговото внимание определено беше насочено към третия етаж и скромните прозорчета, чиито грубо изработени черचेвета заслужаваха да бъдат изложени в Музея на художествените занаяти като образец на първите опити на френското дърводелство. Стъклата на прозорците бяха в толкова наситено зелено, че без превъзходното си зрение младежът не би могъл да види през тях памучните перденца на сини квадратчета, скриващи за очите на непосветените тайните на тези покои. От време на време, отегчен от безмълвието, обгърнало къщата, както и целия квартал, наблюдателят свеждаше поглед към долните етажи. Неволна усмивка се изписваше на лицето му, щом спреше очи на магазина, където те откриваха действително достойна за смях гледка. Внушителната по размерите си греда, хоризонтално закрепена върху четири стълба, които сякаш се превиваха под тежестта на грохналата къща, беше многократно боядисвана с толкова пласта подновявана боя, колкото червило е било полагано по страните на някоя стара херцогиня. В средата на широката греда, изпъстрена със сладникави дърворезби, имаше старинна картина, представляваща котарак, който играе на топка. Тази фирма развеселяваше младежа. Нека кажем, че и най-находчивият съвременен художник не би могъл да измисли толкова комична сцена. Животното държеше в една от предните си лапи ракета, голяма колкото него, и се повдигаше на задните, за да съгледа огромната топка, която му изпращаше благородник в бродирани дрехи. Рисунок, цветове, подробности — всичко беше осъществено така, сякаш художникът бе поискал да се надсмее над търговеца и минувачите. Нанасяйки поражения върху наивната рисунка, времето я беше направило още по-забавна поради някои неясноти, които озадачаваха любознателните зяпачи. Например пъстрата опашка на котарака беше придобила такава форма, че бе заприличала на зрител — очевидно котешките опашки по времето на нашите прадеди са били необикновено дебели, големи и пухкави. Вдясно от картината, на лазурносин фон, който слабо прикриваше прояденото дърво, минувачите разчитаха ГИЙОМ, а вляво — ПРИЕМНИК НА ГОСПОДИН ШЬОВРЕЛ. Слънцето и дъждовете бяха изтрили повечето от варака, скъпернически употребен при

изписването на буквите в този надпис, където U заместваше V и обратно, съгласно правилата на стария правопис. За да посмъкнем самочувствието на онези, които считат, че светът от ден на ден поумнява и че съвременното шарлатанство е връх на всичко, нека отбележим, че тези фирми, чийто произход изглежда странен за не един парижки търговец, са мъртви изображения на живи картини, с помощта на които нашите дяволити прадеди успявали да привлекат клиенти в магазините си. Например „Предящата свиня“, „Зелената маймуна“ и прочие били затворени в клетки животни, чиято сръчност удивлявала минувачите, а дресировката им била доказателство за търпението на занаятчията от петнадесети век. Подобни забележителности помагали на щастливите си собственици да забогатеят по-бързо, отколкото разните „Провидение“, „Добросъвестност“, „Милост Божия“ и „Обезглавяването на Свети Йоан Кръстител“, които още се срещат по улица Сен-Дьони. И все пак непознатият положително не стоеше на това място, за да се любува на котарака — само един поглед към него бе достатъчен, за да го запечата завинаги в паметта си. Младежът също имаше своите странности. Изпод наметалото му, богато надиплено подобно на античните одежди, се подаваше елегантна обувка, необичайна за парижката кал, още повече че пръските по белите му копринени чорапи свидетелствуваха за неговата нетърпеливост. Той навярно идеше от сватба или бал, тъй като в този ранен час държеше в ръка бели ръкавици, а изгубилите формата си къдрици на черните му коси говореха за прическа а ла Каракала^[1], чиято мода бе въведена от школата на Давид^[2], както и от увлечението по гръцките и римски образци, сложили своя отпечатък върху първите години на века. Въпреки тропота на някои закъснели зарзаватчии, подкарвали конете си в галоп към големите хали, в този час на обикновено шумната улица цареше спокойствие, чието обаяние е познато само на хората, скитали се из безлюдния Париж, когато за миг стихналата глъчка се възражда и напомня отдалеч могъщия глас на морето. Странният младеж навярно се интересуваше от търговците на „Котарака с топка“, колкото и „Котарака с топка“ от него. Ослепително бялата му вратовръзка подчертаваше матовата бледност на изтерзаното му лице. Ту мрачният, ту игривият пламък, който гореше в тъмните очи, подхождаше на необикновения овал на лицето му, на широката уста, чиято силно извита линия при усмивка подчертаваше. Челото му,

навъсено от мрачно недоволство, носеше отпечатък на обреченост. Нима челото не разкрива най-съкровената същност на човека? Когато челото на непознатия изразяваше страстно вълнение, бръчките, очертаващи се по него, почти плашеха със своята дълбочина — но когато си възвръщаше тъй лесно нарушимото душевно спокойствие, от него се излъчваше сияйна прелест, която озаряваше това лице, по което радостта, болката, любовта, гневът и пренебрежението се изписваха така изразително, че и най-студеният човек би се развълнувал. В мига, когато припряно се отвори таванското прозорче, непознатият беше изпаднал в толкова дълбоко униение, че не забеляза трите весели главици — кръгли, бели и розови, ала също тъй банални, като символичните изображения на търговията, изваяни върху някои паметници. Трите глави в рамката на прозорчето напомняха бузестите ангелски личица, подаващи се от облаците около Бога Отец. Чираците жадно вдъхнаха уличните изпарения — явно въздухът в техния таван беше задушлив и зловонен. След като посочи странния часови, най-жизнерадостният на вид чирак изчезна и се върна с прибор, чийто неогъваем метал наскоро бе заменен с жилава кожа; след това всички лукаво загледаха зяпача и го поръсиха със ситен белезникав дъждец, чийто мирис показваше, че тримата току-що са се избръснали. Те се повдигнаха на пръсти и отстъпиха в дъното на своята мансарда, за да се насладят на гнева на жертвата си, но смехът им пресекна при вида на нехайното пренебрежение, с което младежът изтръска плаща си и на презрителното му изражение, когато вдигна очи към опустялото прозорче. В този миг бяла и нежна ръка плъзна долната част на един от грубите прозорци на третия етаж нагоре към корниза по жлебовете, чиито скоби често изпускат изневиделица тежките стъкла, които крепят. Тогава минувачът остана възнаграден за дългото си очакване. Появи се лице на девойка. Свежо като бяла лилия, разцъфнала сред водна шир, увенчано с боне от набран муселин, придаващо ѝ възхитителна невинност. Макар и наметнати с кафяв шал, шията и раменете прозираха тук-там между шала и нощницата, смъкнала се в съня ѝ. Никакъв израз на престореност не помрачаваше непорочността на това лице и красотата на очите, отдавна обезсмъртени във възвишените композиции на Рафаело: те притежаваха миловидността и ведрината на неговите пословични мадони. Контрастът между младото лице, което след съня сякаш грееше от преливаща жизненост,

и стария тежък прозорец с груба рамка и почернял от времето перваз беше очарователен. Подобно на дневните цветя, които заран още не са раздиплили нагънатата си от нощния студ одежда, едва-що пробудената девойка зарея синия си поглед по съседните покриви и погледна небето, после сякаш по навик го сведе към сумрачната улица, където той тутакси срещна очите на обожателя. Тя навярно се почувствува засегната в кокетството си от небрежния вид, в който се бе появила, рязко отстъпи, изтритата скоба се превъртя, прозорецът падна с бързина, дала в днешни дни зловещо име^[3] на това простичко откритие на дедите ни, и видението изчезна. За младежа най-ясната зорница внезапно сякаш се скри зад облак.

По време на тези дребни произшествия тежките вътрешни капаци, предпазващи тънката витрина на магазинчето „Котарака с топка“ се отместиха сякаш по чудо. Старата врата с висящо на нея чукче бе разтворена и долепена до вътрешната стена на къщата от прислужника, вероятно съвременник на фирмата, който с трепереща ръка прикрепил към нея квадратното парче сукно, на което с жълта коприна беше извезано името „Гийом, приемник на Шьоврел“. За не един минувач би било трудно да отгатне с какъв вид търговия се занимава господин Гийом. През дебелите железни решетки, които предпазваха магазинчето отвън, не се виждаше друго освен вързопи, увити в кафяв плат — многобройни като херинги, прекосяващи океана. Въпреки привидната простота на готическата фасада от всички търговци на сукно в Париж господин Гийом притежаваше най-добре снабдени магазини, най-широки връзки и търговска честност, която не подлежеше на съмнение. Ако някои от събратята му сключваха сделки с държавата, без да разполагат с исканите количества сукно, той винаги беше готов да им ги набави, колкото и значителен да беше броят на поръчаните топове. Хитрият търговец владееше хиляди начини да извлече най-голяма печалба, без да обикаля като другите разни покровители, да им се кланя или да им прави скъпи подаръци. Ако събратята му можеха да платят само с надеждни, но твърде дългосрочни полици, той им препоръчваше своя нотариус като разбран човек и съумяваше да одере от едно яре две кожи благодарение на този способ, така че, за да окачествят някое шkonto като разорително, търговците от улица Сен-Дьони употребяваха като пословица израза: „Пази боже от нотариуса на господин Гийом!“ Старият търговец като

по чудо изникна на прага на магазина си точно когато прислужникът се прибра. Господин Гийом огледа улица Сен-Дьони, съседните дюкяни и небето като пътешественик, стъпил на пристанището в Хавър, който отново вижда Франция след дълго отсъствие. Твърдо убеден, че нищо не се е променило по време на съня му, той едва тогава забеляза застаналия на пост минувач, който от своя страна съзерцаваше патриарха на търговията със сукно, тъй както Хумболт^[4] навярно е разглеждал първата електрическа змиорка, открита в Америка. Господин Гийом носеше буфан-панталони от черно кадифе, шарени чорапи и обуца с квадратни върхове и сребърни катарамии. Зеленикав фрак от сукно с квадратни поли, квадратни пешове и квадратна яка, украсен с големи бели метални копчета, изтъркани до червено, загръщаше попрегърбеното му тяло. Сивите му коси бяха тъй старателно пригладени и сресани върху жълтия череп, че той приличаше на разорана нива. В кухни, пробити като със свредел, зелените му очички горяха под две очертани с лека червенина дъги, заместващи несъществуващите вежди. Тревогите бяха врязали по челото му напречни бръчки, толкова многобройни, колкото и гънките по фрака му. Това болезненобледо лице свидетелствуваше за търпението, търговската мъдрост и хитрата алчност, изисквани от сделките. По онова време се срещаха по-често от днес стари родове, съхранили като скъпоценна традиция нравите и облеклото, присъщи на занаята им и запазили се сред новата цивилизация като допотопните изкопаеми, открити от Кювие^[5] в каменоломните. Главата на семейство Гийом беше сред видните пазители на старите обичаи. Случваше му се със съжаление да си спомня за старейшината на парижките търговци и не наричаше решенията на търговския съд другоаче, освен „присъда на консулите“. Навярно по силата на тези обичаи той пръв беше на крак сутрин и непоклатим на поста си, очакваше пристигането на тримата чираци, за да ги сгълчи, ако закъснеят. Тези млади възпитаници на Меркурий не познаваха нищо по-страшно от мълчаливата настойчивост, с която господарят им се вглеждаше в лицата и движенията им в понеделник сутрин, търсейки доказателства или следи от разгулен живот. Но този път старият сукнар не обърна никакво внимание на своите помощници: той се мъчеше да отгатне защо младежът с копринени чорапи и наметало се визира тъй внимателно ту във фирмата, ту в дълбините на неговия магазин. Беше

се развиделило съвсем и вече можеше да се различи съоръжената с решетки кантонерка, оградена със завески от вехта зелена коприна, където се пазеха огромните тефтери — неми оракули на фирмата. Твърде любопитният непознат изглеждаше непреодолимо привлечен от това малко помещение, той сякаш се опитваше да запомни разположението на съседната трапезария, осветена от голям прозорец до тавана, през който събраното край масата семейство можеше да следи и най-незначителните произшествия пред прага на магазина. Това подчертано внимание към жилището му изглеждаше подозрително на търговеца, преживял режима максимум^[6]. И така, господин Гийом съвсем естествено помисли, че тази зловеща фигура иска да се домогне до касата на „Котарака с топка“. След като тайно се наслади на безмълвния двубой между господаря си и непознатия, най-възрастният от чираците, виждайки, че младежът крадешком наблюдава прозорците на третия етаж, се осмели да пристъпи до плочата, където беше застанал господин Гийом. Той направи две крачки, излезе на уличното платно, вдигна глава и му се стори, че забелязва госпожица Огюстин Гийом, която бързо се отдръпна. Недоволен от проникателността на своя служител, сукнарят го изгледа накриво, ала общите страхове, пробудени от присъствието на минувача в душите на търговеца и влюбения му помощник, ненадейно се разсеяха. Непознатият спря един файтон, който отиваше към близкия площад, и бързо скочи в него, придавайки си равнодушен вид. Това отстъпление действа като целебен балсам на останалите служители, поразтревожени от възможната среща с жертвата на своята шега.

— Е, господа, какво стоите със скръстени ръце? — каза господин Гийом на своите трима помощници. — Поврага, когато навремето чиракувах при господин Шьоврел, в тоя час вече бях огледал два топа сукно.

— Тогава по-рано ли се е съмвало? — запита вторият чирак, комуто се падаше въпросното задължение.

Старият търговец не можа да сдържи усмивката си. При все че за двама от тримата младежи — поверени на неговата опека от бащите им, богати манифактуристи от Лувие и Седан — беше достатъчно само да поискат по сто хиляди франка, за да ги получат в деня, когато щяха да бъдат на възраст да се установят самостоятелно, Гийом считаше за

свой дълг да ги държи под игото на отживял деспотизъм, неизвестен в наши дни в разкошните модерни магазини, където служителите искат да забогатеят на тридесет години. Той ги караше да му работят като роби. Тримата помощници вършеха работа, от която биха капнали от умора десет от служителите, чиято разпуснатост понастоящем раздува бюджета. Никакъв шум не смуцаваше покоя на тази внушителна търговска къща, където пантите сякаш винаги бяха смазани и всяка вещ притежаваше достойната за почит чистота, признак за строг ред и спестовност. Често се случваше най-големият веселяк сред чираците да се пошегува, като напише върху сиренето „Грюйер“, отпускано им за закуска, от което те умерено се възползуваха, датата на първоначалната му доставка. Тази и други подобни шеги понякога извикваха усмивка върху лицето на по-малката от двете дъщери на Гийом — младата девица, която току-що се беше появила пред очите на очарования минувач. При все че всеки един от помощниците, дори и най-старшият, плащаше значителна сума за храна, никой от тях не би се осмелил да остане на господарската маса след поднасяне на десерта. Когато госпожа Гийом се канеше да подправи салатата, бедните младежи тръпнеха, представяйки си колко скъпернически благоразумната ѝ ръка умееше да ръси олиото. Не им беше разрешено да прекарват нощта извън дома, без дълго преди това да представят благовидна причина за нарушаването на установения ред. Всяка неделя служителите се редуваха и двама от тях придружаваха семейство Гийом на литургия и на вечерня в църквата „Сен-Льо“. Госпожици Виржини и Огюстин, скромно облечени в басмени рокли, вървяха под ръка с помощниците отпред, под зоркия поглед на майка си, която завършваше скромното семейно шествие със съпруга си, приучен от нея да носи два дебели молитвеника, подвързани с черен сахтиян. Вторият помощник не вземаше заплата. Що се отнасяше до първия, когото дванадесет години усърдна служба и дискретност бяха въвели в тайните на търговската къща, той получаваше за своя труд осемстотин франка възнаграждение. На някои семейни празненства го удостояваха с подаръци, чиято ценност се дължеше единствено на това, че ги получаваше от сухата и набръчкана ръка на госпожа Гийом: торбички от филе, които тя предварително се бе погрижила да напълни с памук, за да изпъкнат ажурите им, щедро опаковани тиранти или чифт груби копринени чорапи. Понякога, макар и рядко, този „първи

министър“ биваше допускан да участвува в развлеченията на господарското семейство, било когато отиваха на излет извън града, било когато след месеци изчакване решаваха, наемайки ложа, да се възползват от правото си да обсъдят някоя пиеса, от която Париж вече не се интересуваше. Колкото до останалите трима служители, стената от уважение, която някога разделяше един майстор сукнар от чираците му, се издигаше тъй високо между тях и стария търговец, че за тях би било по-лесно да откраднат един топ плат, отколкото да нарушат този свещен порядък. Подобна сдържаност днес може би изглежда смешна, но старите търговски фирми бяха школи за нравственост и честност. Господарите приемаха чираците си като родни синове. Господарката се грижеше за бельото на младежите, къrpеше го, а понякога дори го подновяваше. Разболееше ли се някой чирак, той се радваше на истински майчински грижи. В случай на опасност господарят не жалеше средства, за да извика най-прочути доктори, тъй като той не отговаряше пред родителите на младежите само за нравствеността и познанията им. Ако някой от тях, почтен по характер, претърпеше несполука в сделките, старите търговци умееха да оценят благоразумието, което сами бяха изградили, и не се колебаеха да поверят щастието на дъщерите си на човек, комуто дълго време са поверявали имуществото си. Гийом беше от тези едновременни люде и заедно с всичките им смешни страни притежаваше и всичките им качества. Прочее Жозеф Льоба, неговият пръв помощник — сирак без състояние, — беше съгласно неговите намерения бъдещият съпруг на Виржини, по-голямата му дъщеря. Ала по този въпрос Жозеф не споделяше мислите на своя господар, който за нищо на света не би омъжил втората си дъщеря преди първата. Клетият служител чувствуваше сърцето си изцяло пленено от по-малката — госпожица Огюстин. Но за да разберем тази тайно разгоряла се страст, е необходимо по-пълно да вникнем в механизма на пълновластието, което цареше в дома на стария сукнар.

Гийом имаше две дъщери. По-голямата, госпожица Виржини, досущ приличаше на своята майка. Госпожа Гийом, дъщеря на достопочтения господин Шьоврел, седеше на скамейката зад своя тезгях толкова изправена, че неведнъж бе чувала разни шегобийци да се обзалагат, че е набита на кол. Мършавото ѝ дългнесто лице издаваше крайна благочестивост. Лишена от прелести и приятни

обноси, госпожа Гийом обикновено увенчаваше почти шестдесетгодишната си глава с боне, украсено с ленти, подобно на вдовишките, чийто модел оставаше непроменен. Всички в квартала я наричаха „манастирската вратарка“. Та говореше кратко, а жестовете ѝ донякъде наподобяваха отсечените сигнали на телеграф. Светлите ѝ като на котка очи сякаш се сърдеха на целия свят за това, че е грозна. Госпожица Виржини, възпитана като сестра си съгласно деспотичните закони на майка им, беше навършила двадесет и осем години. Младостта смекчаваше остротата на чертите, подсилена от приликата с майката, ала родителската строгост беше изградила в нея две важни качества, способни да изкупят всичко: тя беше кротка и търпелива. Госпожица Огюстин, едва осемнадесетгодишна, не приличаше нито на баща си, нито на майка си. Тя беше от онези девойки, при които отсъствието на всякакво външно сходство с родителите подкрепя благочестивата пословица, че децата са дар божи. Огюстин беше дребна или, образно казано — очарователно мъничка. Светският човек не би могъл да упрекне това прелестно създание, пълно с грация и невинност, в друго освен в малко простовати обноски и в непохватност на движенията, а понякога и в излишна стеснителност. Кроткото ѝ неподвижно лице излъчваше преходната меланхолия, от която страдат всички девойки, твърде слаби, за да посмеят да се съпротивляват на майчината си воля. Винаги скромно облечени, двете сестри можеха да задоволят присъщото на всички жени кокетство единствено с изключителната спретнатост, която прекрасно им подходеше и хармонично се съчетаваше с лъскавите тезгяхи, с лавиците, по които старият слуга не търпеше прашинка, със старинната простота на всички заобикалящи ги вещи. Тъй като начинът им на живот ги принуждаваше да търсят известна радост в упорития труд, Огюстин и Виржини дотогава бяха носили само удовлетворение на своята майка, която тайно се поздравяваше за прекрасните характери на двете си дъщери. Лесно е да си представим плодовете на възпитанието, което бяха получили. Подготвени за търговия, навикнали да не чуват друго освен скучни търгашески кроежи и сметки, те бяха учили само граматика, сметководство, малко от Стария завет, история на Франция по Льо Рагоа^[7] и четяха единствено авторите, които майка им разрешаваше, така че възгледите им не бяха особено широки; те прекрасно умееха да поддържат домакинство, знаеха цената на

стоките, както и на трудностите, с които човек се сблъсква при трупането на пари, бяха пестеливи и тачеха качествата на търговското съсловие. Въпреки богатството на баща си те бяха еднакво сръчни в изкърпването и в бродерията, а майка им често споменаваше, че трябва да се научат да готвят, за да могат да устройват хубави вечери и да смърят готвачката, имайки ясна представа за работата ѝ. Незапознати със светските удоволствия, те виждаха пред себе си достойния за пример живот на своите родители и погледът им рядко се зарейваше отвъд стените на бащината къща, която за майката представляваше целият свят. Събиранията по повод семейни тържества бяха и цялото бъдеще на земните им радости. Когато в големия салон на втория етаж предстоеше да бъдат приети госпожа Роген, по баща Шьоврел — окичена с диаманти и петнадесет години по-млада от братовчедка си, — младият Рабурден, заместник-началник в Министерство на финансите, господин Сезар Бирото, богат парфюмерист, и жена му, наричана, просто госпожа Сезар, господин Камюзо, най-богатият търговец на коприни от улица де Бурдоне, със своя тъст, господин Кардо, двама-трима стари банкери и безукорните им съпруги, приготвленията, наложени от начина, по който сребърните прибори, сервизите от саксонски порцелан, свещите и кристалите бяха опаковани, внасяха разнообразие в равния живот на трите жени, които сновяха насам-натат и си отваряха толкова работа, колкото калугерки преди посещение на владиката. По-късно вечерта, когато и трите бяха капнали от бърсане, търкане, разопаковане и подреждане на украсата за празненството, докато двете девойки помагаха на майка си да си легне, госпожа Гийом им казваше: „Днес нищо не свършихме, деца мои!“

Когато на тържествените приеми „манастирската вратарка“ разрешаваше да се танцува, ограничавайки игрите на бостон, вист и табла в пределите на своята спалня, тази отстъпка се числеше сред най-неочакваните блаженства и пораждаше щастие, равносилно на посещението на два-три от големите балове, на които Гийом водеше дъщерите си по време на карнавала. Освен това един път годишно почтеният търговец даваше прием, за който нищо не жалеше. Независимо от богатството и положението си поканените считаха за свой дълг да присъствуват, тъй като и най-значителните търговски къщи в града прибягваха до огромния кредит, до богатството или до

дългогодишния опит на господин Гийом. Ала двете дъщери на този достоен търговец не се възползуваха от уроците, които светският живот предлага на младите сърца толкова, колкото би могло да се предполага. На тези приеми, оставящи впрочем следи в приходно-разходните книги на магазина, те се явяваха с накити, чиято оскъдица ги караше да се червят. Танцовите им способности не се отличаваха с нищо забележително, а майчиният надзор не им позволяваше да поддържат разговора с партньорите си другояче, освен с „да“ и „не“. При това законът на старата фирма „Котарака с топка“ им повеляваше да си бъдат у дома в единадесет — а именно тогава баловете и празненствата започваха да се оживяват. Така забавленията, привидно подобаващи на богатството на бащата, често оставаха лишени от сладост поради ограничения, породени от навиците и порядките в семейството. Колкото до ежедневието, една-единствена подробност ще го обрисова изцяло. Госпожа Гийом изискваше двете ѝ дъщери да бъдат на крак още в ранни зори, да слизат в магазина по едно и също време и им налагаше същински манастирски режим. Ала Огюстин по някаква случайност беше получила от провидението душа, достатъчно извисена, за да почувствува пустотата на това съществуване. Понякога сините ѝ очи поглеждаха нагоре, сякаш да потърсят отговор в дълбините на тъмното стълбище и влажните складове. Вслушвайки се в тишината, достойна за монашеска обител, тя сякаш долавяше отдалеко неясния отглас на наситения със страсти живот, който отрежда по-висока цена на чувствата, отколкото на вещите. В подобни мигове лицето ѝ поруменяваше, бездейните ѝ ръце изпускаха белия муселин върху полирания дъбов тезгях, а майка ѝ незабавно казваше с глас, който дори при най-ласкавите думи си оставаше рязък:

— Огюстин! За какво толкова сте се замислили, съкровище мое?

Може би „Иполит, граф дьо Дъглас“^[8] и „Граф дьо Коменж“^[9], два романа, намерени от Огюстин в гардероба на една готвачка, наскоро уволнена от госпожа Гийом, бяха допринесли да се разшири кръгзорът на девойката, която скришом ги беше изгълтала през дългите нощи на изтеклата зима. И така, изражението на смътни възжеления, нежният глас, жасминовата кожа и сините очи на Огюстин бяха разпалили в душата на бедния Льоба любов колкото силна, толкова и почтителна. По една съвсем разбираема прищявка Огюстин ни най-малко не се чувствуваше привлечена от сирака —

може би защото не знаеше, че той я обича. Затова пък дългите крака, кестенявите коси, едрите ръце и якият врат на първия помощник бяха намерили тайна поклонница в лицето на госпожица Виржини, която въпреки петдесетте хиляди екю зестра никои не бе поискал за жена. Нямаше нищо по-естествено от тези две противоположни страсти, родени в тишината на тъмните рафтове, тъй както разцъфват теменужките в горската сянка. Безмълвното и постоянно съзерцание, в което се събираха погледите на младите хора, беше плод на силната необходимост от развлечения сред упорития труд и на достойната за храм тишина, така че рано или късно не можеше да не породя любовни чувства. Навикът да виждаш едно лице спомага неусетно да бъдат откривани в него душевни качества и накрая заличава недостатъците му.

— Както я кара този човек, дъщерите ни скоро ще падат на колене пред всеки кандидат! — си каза господин Гийом, четейки първия указ, с който Наполеон преждевременно свика под знамената младите набори.

След този ден, отчаян, че вижда как вехне голямата му дъщеря, старият търговец си спомни, че се бе оженил за госпожица Шьоврел горе-долу при същите условия, в които се намираха Жозеф Льоба и Виржини. Добър ход би било да омъжи дъщеря си и същевременно да погаси един свещен дълг, връщайки на сирака добрината, която някога бе получил от своя предшественик при същите обстоятелства! А Жозеф Льоба, вече тридесет и три годишен, мислеше за пречките, които петнадесет години разлика във възрастта поставяха между Огюстин и него. Впрочем той беше твърде проникателен, за да не отгатне намеренията на господин Гийом, и достатъчно добре познаваше неговите принципи, та знаеше, че малката дъщеря никога няма да се омъжи преди голямата. И тъй, бедният служител, чието сърце беше толкова добро, колкото краката — дълги и гърдите — широки, страдаше мълчаливо.

Тъй стояха нещата в малката република, която насред улица Сен-Дьони твърде наподобяваше на трапистки^[10] манастир. Но за да отразим вярно както външните явления, така и чувствата, е необходимо да се върнем няколко месеца преди сцената, с която започва тази история.

Една привечер някакъв момък, който минаваше пред тъмното магазинче на „Котарака с топка“, се поспря, загледан в картина, която би поразила всеки художник на света. Неосветеният още дюкян представляваше черен фон, в дъното на който се открояваше трапезарията на търговеца. Висяща лампа пръскаше същата жълта светлина, придаваща такава прелест на картините от холандската школа. Белите покривки, сребърните прибори и кристалните чаши бяха ярки допълнения, още по-искрящи от силното противопоставяне на светлините и сенките. Лицата на бащата на семейството, на жена му и на служителите, чистите черти на Огюстин, седнала на две крачки от едра бузеста мома, съставяха любопитна композиция. Главите бяха толкова своеобразни, всеки характер бе толкова непосредствено изразен, толкова ясно се отгатваха тишината и скромният живот на семейството, че не един човек на изкуството, свикнал да пресъздава природата, би се почувствувал обезсърчен в желанието си да претвори тази мимолетна сцена. Минувачът беше млад художник, който седем години по-рано беше получил голямата награда за живопис. Той пристигаше от Рим. Душата му, упита от поезия, очите му, преситени от Рафаело и Микеланджело, жадуваха за непринуденост след дълго пребиваване в тържествената страна, където изкуството навред е положило величавия си отпечатък. Погрешно или правилно, но това беше съкровено му желание. Дълго отдавано на пламъка на италианските страсти, сърцето му копнееше за една от скромните и замечтани девици, които за жалост не бе могъл да открие в Рим другаде освен по картините. Възторгът, пробуден в пламенната му душа от живата картина, която съзерцаваше, съвсем естествено прерасна в дълбоко възхищение към централната фигура: Огюстин изглеждаше замислена и почти не ядеше, лампата бе закачена така, че светлината изцяло падаше върху лицето ѝ, тялото ѝ от кръста нагоре сякаш се движеше в огнен обръч, който ярко очертаваше формата на главата и я озаряваше със странно, почти свръхестествено сияние. Художникът неволно сравни девойката с ангел в изгнание, който си припомня небето. Почти неизпитано чувство, чиста и гореща любов бликна в сърцето му. След като за миг остана като смазан под тежестта на мислите си, той се изтръгна от това блаженство, прибра се у дома, не хапна, не мигна. На другия ден отиде в ателието си и излезе едва

след като положи на платното очарованието на тази сцена, чийто спомен почти го бе обаял. Блаженството му остана непълно, докато не получи верен портрет на своето божество. Той неведнъж намина пред търговската къща „Котарака с топка“ и дори един-два пъти се осмели да влезе вътре предрешен, за да види по-отблизо прекрасното създание, което госпожа Гийом пазеше под крилото си. Отдаден на своята любов и на четките си, той цели осем месеца остана скрит за погледите на най-близките си приятели, забравил света, поезията, театъра, музиката и най-любимите си навици. Една сутрин Жироде^[11] престъпи всички забрани, познати на артистите, които те умеят да преодоляват, добра се до него и го събуди със следния въпрос:

— Какво ще изложиш в Салона?

Художникът улови приятеля си за ръка, повлече го към ателието и откри една малка картина и един портрет. След продължително и жадно съзерцание на двата шедьовъра, Жироде се хвърли на врата на своя другар и го разцелува, без да намери думи. Чувствата му можеха да бъдат предадени само тъй, както ги изпитваше — от душа на душа.

— Влюбен ли си? — попита Жироде.

И двамата знаеха, че най-прекрасните портрети на Тициан, Рафаело и Леонардо да Винчи са плод на пламенни чувства, които впрочем при различни условия пораждат и всеки шедьовър. В отговор младият художник само кимна.

— Какво щастие да се влюбиш тук, завърнал се от Италия! Не те съветвам да излагаш подобни творби в Салона — добави великият художник. — Виждаш ли, твоите две картини няма да бъдат разбрани. Тези правдиви цветове, тази прекрасна работа още не могат да бъдат оценени, публиката е отвикнала от такава дълбочина. Картините, които рисуваме, добри ми приятелю, са просто украшения, паравани. Нека по-скоро пишем стихове и превеждаме древните автори! От това можем да очакваме повече слава, отколкото от жалките си платна.

Въпреки този доброжелателен съвет двете картини бяха изложени. Сцената от семейния бит предизвика прелом в изобразителното изкуство. Тя породила създаването на творби от същия жанр, които на всяка следваща изложба биваха представяни в такова количество, че можеше да се помисли, че се получават по чисто механичен път. Колкото до портрета, малцина са художниците, които не пазят спомена за това изпълнено с жизнена правда платно, на което

публиката, понякога справедлива като цяло, призна венеца, положен пред него от самия Жироде. Пред двете картини се трупаше огромна тълпа. Избиваха се, за да ги видят, както казват жените. Спекуланти и знатни господа бяха готови да платят скъпо и прескъпо за двете платна, но художникът упорито отказа да ги продаде или да направи копия. Предложиха му огромна сума за правото да отпечатат гравюри, но и търговците не успяха повече от ценителите на изкуството. Макар че това събитие занимаваше светските кръгове, то не бе в състояние да проникне до затънтената малка Тиваида^[12] на улица Сен-Дьони. Все пак при едно посещение у госпожа Гийом жената на нотариуса спомена за изложбата пред Огюстин, която тя много обичаше, и ѝ разясни нейното предназначение. Брътвежът на госпожа Роген естествено породил у Огюстин желанието да види картините и смелостта тайно да помоли братовчедка си да я придружи. Братовчедката успя в преговорите, предприети пред госпожа Гийом, и получи позволение да откъсне малката си родственица за около два часа от досадните ѝ занимания. И тъй, девойката проникна през навалищата до наградената картина. Тя потръпна като брезов лист, когато се разпозна. Обзе я уплаха, озърна се да открие госпожа Роген, от която прииждащата тълпа я беше разделила. В този миг смутените ѝ очи срещнаха пламенното лице на младия художник. Тя начаса разпозна минувача, когото от любопитство често беше заглеждала, смятайки го за някой нов съсед.

— Виждате как ме вдъхнови любовта — каза художникът на ухото на свенливото създание, което остана потресено от тези думи.

Огюстин намери в себе си нечовешки сили, за да се промъкне през навалищата и да открие братовчедка си, все още опитваща се да достигне през тълпата до картината.

— Ще се задушите — извика Огюстин, — да тръгваме!

Ала в Салона има моменти, когато две жени невинаги могат свободно да се движат из залите. Повлечени от стихийния прилив на тълпата, госпожица Гийом и нейната братовчедка се видяха тласнати на няколко стъпки от втората картина. Случайността пожела те без мъка да се приближат едновременно до платното, прославено от модата, като никога единомушна с таланта. Смаяното възклицание, изтръгнало се от жената на нотариуса, потъна в глъчката и врявата на тълпата, а Огюстин неволно се просълзи при вида на прекрасната

сцена и почти необяснимо чувство я накара да сложи пръст на устните си, виждайки на две крачки от себе си захласнатото лице на младия художник. В отговор непознатият кимна, посочвайки госпожа Роген — пречката за неговото щастие, — и с това показва на Огюстин, че я е разбрал. Тази пантомима сякаш раздуха жарава в душата на бедното момиче, което се упрекна в грях, решавайки, че вече е сключило съглашение с художника. Задухът, непрекъснатата върволица от най-ослепителни тоалети, замайването, породено у Огюстин от разнообразието на цветовете, множеството живи и нарисувани фигури, изобилието от позлатени рамки пробудиха в нея опиянение, което усили страховете ѝ. Тя може би щеше да припадне, ако въпреки този хаос от усещания в душата ѝ не се бе надигнала непозната наслада, която вдъхна живот на цялото ѝ същество. Огюстин обаче помисли, че се намира във властта на онзи демон, чиито страшни клопки бяха предсказвани от гръмките слова на проповедниците. Този миг бе за нея сякаш миг на безумие. Тя видя, че момъкът, сияещ от щастие и любов, я съпровожда до каретата на братовчедка ѝ. В плен на непозната възбуда, на опиянение, което сякаш я подчиняваше на естествените пориви, Огюстин се вслуша в красноречивия глас на сърцето си и неведнъж погледна младия художник, издавайки смута, завладял душата ѝ. Руменината на бузите ѝ никога не бе образувала по-ярък контраст с белотата на кожата. Художникът видя тази хубост в пълния ѝ разцвет, този свян в пълния му изблик. Огюстин изпита радост, примесена с ужас, при мисълта, че нейното присъствие е причина за блаженството на този, чието име беше на устата на всички, чийто талант даряваше безсмъртие на преходни образи. Тя беше обичана! Невъзможно бе да се съмнява в това. Когато художникът вече не беше пред очите ѝ, тези прости думи още кънтяха в сърцето ѝ: „Виждате как ме вдъхнови любовта.“ Кипналата кръв пробуди в душата ѝ непознати сили и я разтърси болезнен трепет. Тя се престори, че има силно главоболие, за да избегне въпросите на братовчедка си относно картините, но когато се завърнаха, госпожа Роген не се сдържа и каза на госпожа Гийом колко известен е станал „Котаракът с топка“, а Огюстин потръпна с цялото си тяло, когато майка ѝ каза, че ще посети Салона, за да види къщата си. Девојката повторно се оплака от неразположението си и получи позволение да си легне.

— Ето ползата от подобни зрелища — извика господин Гийом, — само главоболия. Толкова ли е забавно да видиш на картина онова, което всеки ден срещаш по нашата улица? Хич не ми говорете за тия художници, които също като вашите писатели са голтаци. Какво, по дяволите, им е потрябвала моята къща, че да я правят за посмешище в картините си?

— Това може би ще ни помогне да продадем няколко аршина сукно в повече — каза Жозеф Лъоба.

Тази забележка не попречи изкуствата и мисълта да бъдат за сетен път заклеени пред съда на търговията. Както може да се очаква, подобни думи не дадоха много надежди на Огюстин, която през нощта се отдаде на първите си мисли за любовта. Събитията от този ден бяха като сън, който тя с наслада възстановяваше в паметта си. Откри страховете, надеждите, угризенията, всички прииждащи чувства, които щеше да лелее нейното безизкусно и плахо сърце. Каква пустота съзря тя в мрачната къща и какво съкровище откри в душата си! Да бъде жена на талантлив човек, да споделя неговата слава! Какви ли не опустошения щеше тази мисъл да нанесе в сърцето на дете, възпитано в такова семейство! Какви ли не надежди щеше да пробуди у едно откърмено с разбиранията на простолюдието младо създание, закопняло за изискан живот! Слънчев лъч бе проникнал в затвора. Огюстин се влюби отведнъж. В толкова свои чувства беше поласкана, че им се отдаде, без нищо да премисля. Та нима на осемнадесет години любовта не поставя своята призма между света и очите на девойките? Неспособна да отгатне силните сблъсъци, пораждани от съюза на любеща жена и мъж, надарен с богато въображение, тя сметна, че е призвана да съгради неговото щастие, без да открие никаква отлика между себе си и него. За нея цялото бъдеще се съдържаше в настоящето. Когато на другия ден баща ѝ и майка ѝ се завърнаха от Салона, натъжените им лица издаваха известно разочарование. Първо, двете картини се бяха оказали прибрани от художника и второ, госпожа Гийом бе изгубила кашмирения си шал. Новината, че картините са изчезнали след посещението ѝ в Салона, разкри на Огюстин, че любимият ѝ е надарен с тънка чувствителност, която жените винаги умеят да ценят дори само по усет.

В утрото, когато на връщане от един бал Теодор дьо Сомервийо — това бе името, което мълвата бе донесла до сърцето на Огюстин — бе полят с вода от служителите на „Котарака с топка“, докато чакаше появата на невинната си любима, която положително не знаеше за присъствието му, двамата влюбени се виждаха едва за четвърти път след сцената в Салона. Пречките, които закостенелите порадки на търговската къща „Гийом“ създаваха за буйния нрав на художника, придаваха на страстта му към Огюстин особена сила. Как да заговориш девойка, седнала зад тезгяха между две жени като госпожица Виржини и госпожа Гийом, как да ѝ се обясниш, когато майка ѝ никога не се откъсва от нея? Както всички влюбени, и Теодор владееше изкуството да се самоизтезава, въобразяваше си, че открива съперник в лицето на един от служителите и смяташе, че останалите подпомагат неговите интереси. Дори да се прокраднеше пред толкова много Аргусовци^[13], той се виждаше сразен пред строгия поглед на стария търговец или на госпожа Гийом. Навред пречки, навред отчаяние! Самата сила на страстта му възпираше младия, художник да открие хитроумните способности, които за затворниците, както и за влюбените, представляват сякаш сетното усилие на разума, помътен от дива жажда за свобода или от пламъка на любовта. Теодор трескаво обикаляше квартала като безумен, сякаш движението щеше да му подсказва някоя хитрина. След като порядъчно изцеди въображението си, му хрумна да подкупи със злато бузестата слугиня. И така влюбените размениха няколко писма през двете седмици, последвали злощастната сутрин, когато господин Гийом и Теодор така добре се бяха огледали един друг. Дватамата млади се бяха уговорили да се виждат в определен час на деня, а в неделя — на литургия и вечерня в „Сен-Льо“. Огюстин бе изпратила на своя скъп Теодор списък на роднините и приятелите на семейството, в чиито домове младият художник се постара да получи достъп и по възможност да направи съпричастни с любовните си помисли някои от тези хора, погълнати от парични въпроси и търговия, на които истинската страст навярно се виждаше чудовищна и нечувана спекулация. Впрочем нищо не се промени в обичаите на „Котарака с топка“. При все че Огюстин беше разсеяна, че противно на всякакво подчинение на законите на домашния правилник се качваше в стаята си, за да прави знаци с една саксия, при все че въздишаше и се унасяше в мечти, никой, дори майка

й, не забеляза това. Подобно обстоятелство ще предизвика учудване у онези, които вече са вникнали в духа на къщата, където всяка мисъл, пропита от поезия, неминуемо влизаше в противоречие с хората и вещите, където никой не можеше да си позволи ни жест, ни поглед, без те да бъдат видени и разгадани. И все пак всичко това беше съвсем естествено: спокойният кораб, който плаваше по бурното море на площад Дьо Пари под флага на „Котарака с топка“, беше в плен на една от бурите, които бихме могли да наречем „равноденствени“ поради периодичната им поява. От две седмици петимата членове на екипажа, госпожа Гийом и госпожица Виржини се отдаваха на изнурителен труд, наречен „описване на стоките“. Всички топове се вадеха и се проверяваше дължината им, за да се установи точната стойност на останалото парче. Внимателно се разучаваше картонът, окачен на вързопа, за да се разбере кога е бил закупен платът. Определяше се новата цена. Винаги прав, с аршин в ръка и перо зад ухото, господин Гийом приличаше на капитан, подаващ команди за маневра. Кресливият му глас, който проникваше през люка, за да потърси отговор от дълбините на трюма — долния склад, — изричаше неразбираемите словосъчетания от речника на търговията, която се изразява само със загадки: Колко Х-Н-З? — Изкупен. — Колко остава от К-К? — Два аршина. — Каква цена? — Пет-пет-три. — Преоценете на три А цялото Ж-Ж, цялото М-П и остатъка от В-Д-О. Множество други, също така непонятни фрази кънтяха над рафтовете, подобни на стиховете от съвременната поезия, които романтиците си декламираат, за да подхранят възторга от своите поети. Вечер Гийом се затваряше със служителите и жена си, приключваше сметките, започваше нови, пишеше на закъснелите длъжници и изготвяше фактури. Те тримата се справяха с тази огромна работа, чийто резултат се побираше на късче гланцирана хартия и доказваше на търговската къща „Гийом“, че разполага с толкова и толкова в пари, толкова и толкова в стоки, толкова и толкова в полици и банкноти, че не дължи нито су, че й дължат сто или двеста хиляди франка, че капиталът се е увеличил, че чифлиците, къщите и рентите съответно ще се разраснат, ремонтират или удвоят. Оттук произтичаше и необходимостта да се възобнови с още по-голямо усърдие от всякога трупането на нови екю, без храбрите мравчици да се запитат: „За какво?“

В суматохата на ежегодния кипез щастливата Огюстин се изплъзваше от проверката на своите пазители. Най-сетне, една събота вечер, описът приключи. Числото на общия актив беше с достатъчно нули, та по този случай господин Гийом отмени строгата възбрана, която целогодишно беше налагана по отношение на десерта. Хитрият сукнар потри ръце и позволи на помощниците си да останат на масата. Членовете на екипажа едва привършваха чашките си домашен ликьор, когато се дочу трополене на кола. Семейството се отправи към „Театр де Варие“ да гледа „Пепеляшка“^[14], а двамата по-млади служители получиха по едно екю от шест франка и позволенията да отидат където поискат, стига да се приберат в полунощ.

Въпреки разгулната вечер в неделя сутрин старият търговец на сукно още в шест часа се избърсна, облече кафявия си сюртук, чиито великолепни оттенъци го изпълваха с неизменно задоволство, окачи златните токи на широкия си копринен панталон, сетне към седем, когато всички в дома още спяха, се отправи към малкия кабинет, разположен до склада на първия етаж. Светлината проникваше през прозорец с дебели железни решетки, който гледаше към квадратно дворче, оградено с толкова черни зидове, че приличаше на кладенец. Старият търговец отвори добре познатите кепенци, обковани с тенекия, и вдигна наполовина стъклото, плъзвайки го в жлеба. Ледена струя нахлу от двора и освежи спарения въздух, наситен с особената миризма на канцелария. Търговецът остана прав, с ръка, положена върху замърсената облегалка на едно плетено кресло, обшито с марокен, чийто първоначален цвят се беше изличил. Той сякаш се колебаеше дали да седне. Разнежено погледна бюрото с двойно писалище, където за жена му беше отредено място срещу неговото, в малка ниша, издълбана в стената. Загледа се в номерираните папки, във връвчиците, канцеларските материали, железата за белязване на сукното, в касата — предмети от незапомнени времена — и му се стори, че се намира пред съживената от спомените сянка на господин Шьоврел. Той придърпа табуретката, на която някога бе седял в присъствие на покойния си господар. С трепереца ръка постави тапицираната с черна кожа табуретка, чийто пълнеж отдавна се ръсеше от краищата, без да се изрони съвсем, на същото място, където

неговият предшественик я беше слагал. Сетне, с трудно описуемо вълнение, той дръпна шнурчето на звънеца, който се намираще до леглото на Жозеф Льоба. След този решителен жест старецът, за когото спомените несъмнено бяха твърде тежки, взе три-четири от предоставените му полици и ги гледаше с невиждащ поглед, когато Жозеф Льоба внезапно се появи.

— Седнете тук — му каза Гийом, посочвайки табуретката.

Тъй като старият търговец на сукно никога не беше канил служителя си да седне, Жозеф Льоба изтръпна.

— Какво мислите за тези полици? — запита Гийом.

— Те няма да бъдат погасени.

— Как така?

— Разбрах, че „Етиен и Компания“ онзи ден са се разплащали в злато.

— Охо! — възкликна търговецът. — Човек трябва да е много зле, за да покаже болката си. Нека говорим за друго. Жозеф, описът приключи.

— Да, господине, и дивидентите са сред най-високите, които сте получавали.

— Хайде, не си служете с тия нови думи. Казвайте доход, Жозеф. Знаете ли, моето момче, че донякъде на вас дължим тия резултати. Затова отсега нататък не искам да получавате заплата. Госпожа Гийом ми подметна да ви предложи процент. А, Жозеф? „Гийом и Льоба“, няма ли да звучи добре такава фирма? Можем дори да добавим „и компания“ за тежест.

Сълзи избиха в очите на Жозеф Льоба, който се опита да ги прикрие.

— Ах, господин Гийом! С какво съм заслужил толкова добрини? Та аз само изпълнявам дълга си. И без това сторихте много, взимайки присърце съдбата на един беден сир...

Той четкаше маншета на левия си ръкав с десния, без да се осмели да погледне стареца, който се усмихваше при мисълта, че скромният момък навярно също като него самия някога имаше нужда от поощрение, за да се изяснят докрай нещата.

— Обаче — отвърна бащата на Виржини — вие не заслужавате твърде това благоволение, Жозеф! Не ми оказвате доверие, равно на моето към вас. — Служителят изведнъж вдигна глава. — Вие знаете

състоянието на касата. От две години ви посвещавам в почти всичките си сделки. С моя помощ обиколихте фабриките. Изобщо аз нямам тайни от вас. Но вие?... Вие имате симпатии, а думичка не сте ми казали. — Жозеф Льоба се изчерви. — Аха — провикна се Гийом. — Значи, мислехте, че ще заблудите стара лисица като мен? Мен, когото видяхте да предрича фалита на Льокок!

— Как, господине? — отговори Жозеф Льоба, взирайки се в своя господар също тъй внимателно, както той се взираше в него. — Нима знаете кого обичам?

— Знам всичко, негоднико — му каза почтеният и хитър търговец, като го щипна за ухото. — И ти прощавам, и аз бях като теб.

— И вие ще ми я дадете?

— Да, и то с петдесет хиляди екю. Толкова ще дам и на теб и ще поемем новите разходи с нова фирма. Още сделки ще въртим, момчето ми! — извика старият търговец, като стана и размаха ръце. — Виждаш ли, зетко, търговията е всичко. Онези, които се питат какво толкова й намираме, са глупци. Да следиш как вървят сделките, да умееш да се разпореждаш навреме, да чакаш тревожно както при комар дали разните „Етиен и Компания“ ще фалират, да видиш как минава полк от императорската гвардия, облечен в твое сукно, да подложиш крак на съседа си — законно, то се знае! — да продаваш по-евтино от другите, да осъществиш започнатата сделка, която се очертава, разраства се, колебае се и успява; подобно на министър на полицията да знаеш всички тайни пружини на търговските къщи, за да не се объркаш, да оцелееш сред разрухата, да имаш задочни приятели във всички градове производители — нима това не е безкрайна игра, Жозеф? Та това е животът! Ще си умра с тези грижи също като стария Шьоврел, но без да поемам повече работа, отколкото ми е по сърце.

Разпален от прочувственото си слово, дядо Гийом почти не бе погледнал своя служител, който плачеше с горещи сълзи.

— Е, Жозеф, бедно мое момче, какво ти става?

— Ах, господин Гийом, толкова я обичам, че сърцето ми сякаш замира...

— Е, момче — каза разнежено търговецът, — поврага, ти си пощастлив, отколкото си мислиш, защото и тя те обича. Знам аз!

И той смигна със зелените си очички на своя служител.

— Госпожице Огюстин, госпожице Огюстин! — извика Жозеф Льоба в захлас.

Той щеше да се втурне навън, когато се почувствува възпрян от желязна ръка и смаяният му господар рязко го придърпа пред себе си.

— Какво общо има Огюстин с тая работа? — попита Гийом, чийто глас начаса смрази клетия Жозеф Льоба.

— Та нали тя е... моята любима? — измънка служителят.

Смутен от липсата си на проникателност, Гийом отново седна и обгърна с ръце заострената си глава, за да размисли върху странното положение, в което беше изпаднал. Засрамен и отчаян, Жозеф Льоба остана прав.

— Жозеф — поде търговецът с хладно достойнство, — имах предвид Виржини. Знам, че на любовта не се заповядва. Известна ми е вашата дискретност и ние двамата ще забравим това, което казахте. Никога не ще омъжа Огюстин преди Виржини. Вашият дял ще бъде десет процента.

Служителят, комуто любовта вдъхна неподозирана смелост и красноречие, сплете умолително ръце, взе думата и в продължение на половин час говори на Гийом толкова жалостиво и прочувствено, че положението се измени в негова полза. Ако въпросът се отнасяше до търговия, старият търговец щеше да се ръководи от определени правила, способни да му помогнат при решението, ала запокитен на хиляди левги от търговията, в морето на чувствата, при това без компас, той се обърка пред едно тъй странно, както сам си казваше, явление. Тласкан от естествената си доброта, той леко отстъпи.

— Ех, Жозеф, по дяволите, та нали знаеш, че децата ми имат десет години разлика! Госпожица Шьоврел не беше красива и все пак не съм й давал основание да се оплаква. Постъпи като мен. Хайде, не плачи, ей, че си глупав! Какво да сторя? Може пък нещо да се нареди, ще видим. Все има начин да се намери изход. Ние, мъжете, винаги сме влюбени като Селадон^[15] в жените си. Чуваш ли? Госпожа Гийом е набожна и... Хайде, поврага, тая сутрин ти отведи Огюстин под ръка на литургия, дете мое.

Това бяха утешителните думи, подхвърлени наслуки от Гийом. Последното заключение възрадва влюбения служител: той вече имаше предвид един свой приятел за госпожица Виржини на излизане от опушения кабинет, след като стисна ръката на бъдещия си тъст и му

подметна със съзаклятнически вид, че всичко ще се уреди, както му е редът.

„Какво ли ще каже госпожа Гийом?“ — Останал сам, добрият търговец непоносимо се измъчи от тази мисъл.

На обяд госпожа Гийом и Виржини, които търговецът на сукно временно не бе уведомил за своето разочарование, хитричко поглеждаха Жозеф Льоба, обхванат от силно смущение. Свенливостта на служителя му спечели симпатиите на бъдещата тъща. Матроната дотам се развесели, че изгледа господин Гийом с усмивка и си позволи шегги, каквито от паметивека не се допускаха в подобни благонравни семейства. Тя отвори въпрос за съответствието между ръста на Виржини и на Жозеф и ги помоли да се премерят. Тези встъпителни закачки помрачиха челото на главата на семейството и той дори прояви такава пресилена любов към благоприличието, че нареди на Огюстин да се отпрати към „Сен-Льо“ под ръка с първия помощник. Госпожа Гийом, изненадана от подобна мъжка деликатност, почете съпруга си с одобрително кимване. И тъй, шествието потегли от дома в ред, който не можеше да даде повод за никакви шеговити догадки от страна на съседите.

— Госпожице Огюстин — говореше служителят разтреперан, — не считате ли, че съпругата на един търговец с добър кредит, като например господин Гийом, би могла да си позволи повече развлечения, отколкото госпожа майка ви, би могла да носи диаманти, да се вози в карета? О, ако се ожения, най-напред ще сторя всичко, за да видя жена си щастлива. Не бих я поставил зад тезгяха. Виждате ли, в търговията със сукно жените вече не са тъй необходими като едно време. Господин Гийом е постъпил правилно; впрочем това е било по вкуса на неговата съпруга. Но за една жена е достатъчно да взима участие в сметководството, в кореспонденцията, при поръчките и в домакинството, колкото да не стои без работа. В седем часа, когато магазинът затваря, аз бих се забавлявал, бих ходил на театър и на гости. Но вие не ме слушате.

— Напротив, господин Жозеф. А какво ще кажете за рисуването? Хубава професия, нали?

— Да, познавам един майстор бояджия, господин Лурдоа, който вади добри пари.

Погълнато от подобни разговори, семейството стигна до църквата „Сен-Льо“. Там госпожа Гийом пое правата си и за пръв път накара Огюстин да седне до нея. Виржини зае място на четвъртия стол до Льоба. По време на проповедта всичко протече добре между Огюстин и застаналия зад една колона Теодор, който пламенно се молеше на своята мадона, ала при възнасянето на светите дарове госпожа Гийом със закъснение забеляза, че дъщеря ѝ Огюстин държи молитвеника си наопаки. Тя се канеше остро да ѝ се скара, но спускайки воала си, спря да чете и се загледа в посоката, в която бяха устремени очите на дъщеря ѝ. През очилата си тя видя младия художник, който със светската си елегантност приличаше по-скоро на кавалерийски офицер в отпуск, отколкото на търговец от квартала. Трудно е да си представим силното вълнение, обхванало госпожа Гийом, ласкаеща се от мисълта, че превъзходно е възпитала своите дъщери, когато откри в сърцето на Огюстин тайна любов, чиито опасности благодравиято и невежеството ѝ силно преувеличиха. Тя реши, че дъщеря ѝ е покварена до мозъка на костите.

— Дръжте молитвеника си както трябва, госпожице — каза тя с тих, но потреперващ от гняв глас.

Рязко изтръгна изобличаващата книга и я обърна така, че буквите да се намират в правилното им положение.

— Да не сте посмели да погледнете другаде освен към молитвите си — добави тя, — или ще се разправяте с мене. След литургия ние с баща ви ще си поговорим с вас.

Тези думи поразиха като мълния клетата Огюстин. Тя почувствува, че сърцето ѝ замира, ала разкъсвана между болката си и страха да предизвика скандал в църквата, намери смелост да прикрие тревогата си. И все пак лесно бе да се отгатне силният ѝ душевен смут по треперещия в ръцете ѝ молитвеник и по сълзите, капещи по всяка страница, която обръщаше. От изгарящия поглед, хвърлен от госпожа Гийом, художникът разбра опасността, грозяща любовта му, и излезе с гняв в сърцето и решен на всичко.

— Вървете си в стаята, госпожице! — каза госпожа Гийом на дъщеря си, когато се прибраха у дома. — Ние ще ви повикаме. Само да сте посмели да излезете оттам.

Съветът между двамата съпрузи протече толкова тайно, че отначало нищо не се подразбра. Ала Виржини, която бе насърчавала

сестра си с множество нежни съвети, стигна в своята всеотдайност дотам, че се прокрадна пред вратата на майчината спалня, където се провеждаше обсъждането, за да долови поне няколко изречения. Първия път, когато слезе от третия на втория етаж, тя чу баща си да се провиква:

— Госпожо, нима искате да погубите дъщеря си?

— Бедно дете — каза Виржини на разплаканата си сестра, — татко е на твоя страна.

— А какво искат да сторят на Теодор? — запита невинното създание.

Тогава любопитната Виржини слезе отново, но този път остана по-дълго: тя разбра, че Лъоба обича Огюстин. Писано бе, че в този паметен ден тъй спокойният обикновено дом ще се превърне в ад. Господин Гийом съкруши Жозеф Лъоба, доверявайки му любовта на Огюстин към непознатия. Лъоба, който вече беше предупредил своя приятел да поиска ръката на госпожица Виржини, видя сломени своите надежди. Покрусена от новината, че Жозеф в известен смисъл я беше отблъснал, госпожица Виржини получи силно главоболие. Раздорът, настъпил между двамата съпрузи след тяхното обяснение, при което те за трети път през живота си се оказаха на различно мнение, се изрази в тежки последици. В четири часа следобед Огюстин — бледа, трепереща и със зачервени очи — най-сетне се яви пред баща си и майка си. Бедното дете чистосърдечно разказа кратката история на своята любов. Успокоена от думите на баща си, който бе обещал да я изслуша, тя набра смелост и изрече пред родителите си името на своя скъп Теодор дьо Сомервийо, като ловко натърти на аристократичната частица „дьо“. Отдавайки се на непознатата наслада да говори за чувствата си, тя намери достатъчно храброст, за да заяви с простидушна твърдост, че обича господин Дьо Сомервийо, че му го е признала в писмо и добави със сълзи на очи:

— Ако ме дадете на друг, ще бъдете причина за моята злочестина.

— Но, Огюстин, нима не знаете какви са художниците? — извика майка й ужасено.

— Госпожо Гийом! — Старият баща наложи мълчание на жена си. — Огюстин — каза той, — художниците, общо взето, са голтаци. Теса твърде разточителни и затова са по правило нехранимайковци.

Бил съм доставчик на покойния господин Жозеф Верне^[16], на покойния господин Льокен^[17] и на покойния господин Новер^[18]. Ах, да знаеш само какви номера са погаждали господин Новер, рицарят Дьо Сен-Жорж^[19] и най-вече господин Филидор^[20] на бедния дядо Шьоврел. Странни птици са те, знам ги аз. Всички са едни такива сладкодумни, любезни... Ах, никога твоят господин Сюмер... Сом...

— Дьо Сомервийо, татко!

— Така де, Дьо Сомервийо! Той положително никога не се е държал с теб толкова мило, колкото господин рицаря Дьо Сен-Жорж с мен в деня, когато издействувах срещу него присъда на консулите. Такива бяха някогашните благородници.

— Но, татко, господин Теодор е аристократ, а освен това ми писа, че е богат. Преди революцията баща му се е наричал рицарят Дьо Сомервийо.

При тези думи Гийом погледна страховитата си половинка, която сърдито потропваше с крак по пода и мрачно мълчеше. Тя дори избягваше да отправя гневния си поглед към Огюстин и сякаш оставяше на господин Гийом цялата отговорност по един тъй сериозен въпрос, след като не зачитаха нейното мнение. И все пак въпреки привидната си невъзмутимост, когато видя, че съпругът ѝ тъй леко се примирява с една катастрофа, нямаща нищо общо с търговията, тя се провикна:

— Господине, вие наистина сте твърде мек към своите дъщери... но...

Шумът от кола, спираща пред вратата, внезапно прекъсна обвинителната реч, от която старият търговец предварително тръпнеше. След миг наред стоята се озова госпожа Роген и при вида на тримата участници в семейната сцена каза покровителствено:

— Знам всичко, братовчедке.

Госпожа Роген имаше един недостатък: тя си въобразяваше, че жената на един парижки нотариус може да играе ролята на светска дама.

— Знам всичко — продължи тя — и ида в ноевия ковчег като гълъба с маслиненото клонче. Прочетох тази алегория в „Геният на християнството“^[21] — каза тя, обръщайки се към госпожа Гийом, — сравнението навярно ви се нрави, братовчедке. Знаете ли — добави тя, усмихвайки се на Огюстин, — че този господин Дьо Сомервийо е

очарователен човек? Тази сутрин ми подари моя портрет, майсторски нарисуван от него. Струва поне шест хиляди франка.

При тези думи тя леко потупа по ръката господин Гийом. Старият търговец не се сдържа и сви устни в привична гримаса.

— Познавам добре господин Дьо Сомервийо — продължи „гълъбицата“. — От две седмици посещава моя салон и го оживява с присъствието си. Той ми разказа за своите мъки и ме помоли да се застъпя за него. От тази сутрин знам, че боготвори Огюстин. Трябва да му я дадете. Ах, братовчедке, недейте така да клатите глава! Знайте, че ще му дадат титла барон и че в Салона самият император го е удостоил със званието кавалер на Почетния легион. Роген стана негов нотариус и знае имотното му състояние. Господин Дьо Сомервийо получава от земите си дванадесет хиляди ливри доход. Знаете ли, че тъстът на личност като него може да стане голям човек — кмет на района си например! Нима не ви е известно, че на господин Дюпон^[22] бе дадена титлата имперски граф и сенатор само защото отиде в качеството си на кмет да поздрави императора за влизането му във Виена? О, тази женитба ще стане. Харесвам го аз този добър момък. Чувствата му към Огюстин се срещат само в романите. Хайде, миличка, ти ще бъдеш щастлива и всички ще искат да бъдат на твое място. На моите приеми идва госпожа херцогиня Дьо Карияно, която просто умира за господин Дьо Сомервийо. Злите езици говорят, че тя посещавала моя дом само заради него, сякаш присъствието на една новоизпечена херцогиня е неуместно у една Шьоврел, чието семейство от сто години се числи към почтената буржоазия. Огюстин — продължи госпожа Роген след кратка пауза, — видях портрета. Божичко, колко е хубав! Знаеш ли, че сам императорът е пожелал да го види? Той на шега казал на вицеконетабла, че при толкова много посещения на кралете в двора, ако имало повече жени като тази, се наемал да опази завинаги мира в Европа. Нима това не е ласкателно?

Бурята, с която беше започнал този ден, завърши също като в природата: възвърна тихо и безоблачно време. Госпожа Роген представи положението толкова съблазнително, съумя да засегне толкова много струни в коравите сърца на господин и госпожа Гийом, че в края на краищата намери слабото им място и се възползува от него. В ония странни времена търговията и финансите страдаха повече от всякога от безразсъдната мания да се сродяват с благородници и

управниците на империята твърде добре използваха тази тяхна склонност. Господин Гийом особено горещо се бунтуваше срещу подобна осъдителна страст. Любимите му пословици бяха, че за да намери щастието, жената трябва да вземе мъж от своята черга; ако си поискал да се издигнеш твърде високо, рано или късно биваш наказан за това; любовта е толкова неустойчива пред семейните грижи, че съпрузите трябва да открият един в друг особено здрави качества, за да бъдат щастливи; не трябва единият от двамата съпрузи да бъде по-учен от другия, защото преди всичко трябва да се разбират взаимно; когато мъжът говори гръцки, а жената — латински, те рискуват да умрат от глад. Той сам беше измислил тази своего рода поговорка. Гийом сравняваше така създадените семейства със старите тъкани от коприна и вълна, при които коприната накрая винаги прерязва вълнената нишка. И все пак толкова тщеславие се таи в човешкото сърце, че предпазливостта на кормчията, който тъй добре управляваше „Котарака с топка“, рухна пред нападателното сладкодумие на госпожа Роген. Суровата госпожа Гийом първа откри в увлечението на дъщеря си доводи, за да отстъпи от принципите си и да склони да приеме в дома си господин Дьо Сомервийо, когото тайно се зарече да подложи на строга проверка.

Старият търговец отиде при Жозеф Льоба и го уведоми за положението. В шест и половина трапезарията, прославена от художника, събра под стъкления си покрив госпожа и господин Роген, младия творец и неговата възлюблена Огюстин, Жозеф Льоба, който безропотно приемаше нещастията си, и госпожица Виржини, чието главоболие беше преминало. Господин и госпожа Гийом вече виждаха в бъдеще децата си свили гнездо и съдбините на „Котарака с топка“ предадени в сигурни ръце. Задоволството им достигна своя връх, когато след десерта Теодор им подари изумителната картина, която не бяха успели да видят, представляваща вътрешността на стария дюкян, на който дължаха толкова щастие.

— Ама че си я бива! — извика Гийом. — Като си помислиш, че са давали тридесет хиляди франка за това.

— Ей ги на и моите ленти — добави госпожа Гийом.

— Ами тия раздиплени тъкани — намеси се Льоба, — на човек му иде да ги пипне.

— Драпериите винаги стоят много добре — отвърна художникът. — Ние, съвременните творци, ще бъдем щастливи, ако постигнем съвършенството на древните майстори.

— Харесват ви, значи, драпериите — извика дядо Гийом. — Поврага, тогава дайте си ръката, млади приятелю. Щом цените търговията, с вас ще се разберем. Че защо ще я презирате? С нея е започнал светът — та нали Адам е продал рая за една ябълка. Това е то сделка, а?

Старият търговец избухна в звучен и чистосърдечен смях, оживен от шампанското, което щедро предлагаше. Заслепен, сякаш гъста пелена покриваше очите му, младият художник намери бъдещите си роднини мили и не се поколеба да ги разсмее с няколко остроумни шеги, така че, общо взето, го харесаха. Вечерта, когато гостната, обзаведена — по думите на Гийом — с многобройни и разкошни вещи, опустя, а госпожа Гийом сновеше от масата до камината, от свещниците до светилниците и забързано гасеше пламъчетата, добрият търговец, винаги проникателен що се отнасяше до сделки или пари, привлече към себе си дъщеря си Огюстин и взимайки я на коленете си, ѝ държа следното слово:

— Скъпо дете, ти ще се омъжиш за своя Сомервийо, щом толкова искаш; твоя воля да рискуваш капитала си от щастие. Но аз нямам вяра на тия тридесет хиляди франка, които е спечелил от разваляне на добро платно. Парите, дошли толкова бързо, си отиват по същия начин. Нима не чух как днес този млад празноглавец каза, че ако монетите са кръгли, то е, за да се търкалят. Може да са кръгли за прахосниците, но за спестовниците, които ги трупат, те са плоски. Е, чедо мое, този хубав момък казва, че ще ти купи карети, диаманти... Има пари, нека ги харчи за тебе — *bene sit!*^[23] Това не ме засяга. Ала що се отнася до твоята зестра, не искам тия екю, събрани с толкова труд, да отидат за каляски или дрънкулки. Който много харчи, никога не забогатява. С твоите сто хиляди екю още не може да се купи цял Париж. Нищо, че един ден ще получиш няколко стотици хиляди франка — ще те накарам да ги почакаш, поврага! И то колкото се може по-дълго. Та, значи, тая вечер дръпнах в един ъгъл твоя кандидат и за търговец като мен, предизвикал фалита на Льокок, не бе трудно да убеди един човек на изкуството всеки от съпрузите да запази правата над имуществото си. Ще следя как ще бъде изготвен брачният договор,

та да бъдат изрично упоменати даренията, които възнамерява да ти направи. Хайде, чедо мое, надявам се да стана дядо, поврага! Искам отсега да се погрижа за внуците си: закълни ми се тук, че никога никакви парични документи няма да подписваш без моя съвет, а ако твърде рано отида при господин Шьоврел, дай ми дума, че ще се допитваш до младия Льоба, твой зет. Обещава ли?

— Добре, татко, кълна ви се.

При тези думи, изречени с нежен глас, старецът целуна дъщеря си по двете бузи. Тази нощ всички влюбени спаха почти толкова спокойно, колкото господин и госпожа Гийом.

Няколко месеца след тази паметна неделя главният олтар на „Сен-Льо“ стана свидетел на две твърде различни венчавки. Огюстин и Теодор се явиха в целия блясък на своето щастие, с очи, пълни с любов, пременени с елегантни дрехи, а пред църквата ги чакаше великолепен екипаж. Пристигнала със семейството си в обикновен файтон под наем, скромно облечената Виржини, под ръка със своя баща, смирено следваше сестра си, като сянка, необходима за хармонията на картината. Господин Гийом беше положил всички възможни усилия, за да издействува Виржини да бъде венчана преди Огюстин, ала той изпита болката да види как висши и низши духовници при всеки повод се обръщат към по-елегантната от невестите. Той чу един-двама от съседите горещо да приветствуват благоразумието на госпожица Виржини, която според тях встъпваше в по-здрав брак и оставаше вярна на квартала, докато няколко язвителни забележки — плод на завист — бяха подхвърлени по адрес на Огюстин, която се омъжваше за човек на изкуството, при това благородник. Те дори добавиха едва ли не с ужас, че щом семейство Гийом има такива амбиции, то с търговията на сукно е свършено. След като един стар търговец на ветрила каза, че този разсипник скоро ще я докара до просешка тояга, дядо Гийом *in petto*^[24] се поздрави за предпазливостта си при брачния договор. Вечерта, подир пищен бал, последван от обилна гощавка, каквато младото поколение не помни, господин и госпожа Гийом останаха в своя дом на улица Коломбие, където се бе състояла сватбата, господин и госпожа Льоба се върнаха с файтона под наем в стария дом на улица Сен-Дьони, за да управляват

кораба на „Котарака с топка“, художникът, зашеметен от щастие, взе в обятията си своята скъпа Огюстин, поривисто я вдигна на ръце, когато каретата пристигна на улица Де Троа Фрер и я отнесе в покои, украсени с произведения на всички изкуства.

Буйната страст, обзела Теодор, погълна почти цяла година, без и най-малкият облак да помрачи ясният лазур на небесата, под които живееше младото семейство. Нищо не гнетеше младите влюбени. Благодарение на Теодор във всеки изживян ден се лееха съзвучия от наслади; радост за него бе да редува поривите на своята страст със сладката нега на отмората, когато душите се превъзнасят тъй високо в своя екстаз, че сякаш забравят плътското сливане. Неспособна да разсъждава, блажената Огюстин се носеше по вълните на своето щастие: тя дори смяташе, че не е достатъчно да се отдава изцяло на позволената и свята съпружеска любов. Простодушна и наивна, тя впрочем не познаваше нито кокетството на отказите, нито властта над съпруга, която младите госпожици от висшето общество си изграждат с помощта на искусни прищевки. Тя обичаше твърде силно, за да обмисля бъдещето, и не можеше да си представи, че един толкова сладостен живот би могъл някога да свърши. Щастлива, че въплъщава всички наслади за своя съпруг, тя повярва, че неугасващата любов ще бъде винаги за нея най-красивият накит, а предаността и покорството — вечна притегателна сила. Освен това блаженството на любовта ѝ беше придало такова сияние, че красотата ѝ вдъхна горделиво съзнание за сила, внуши ѝ, че винаги ще властвува над един толкова податлив на любовния пламък мъж като господин Дьо Сомервийо. И тъй, съпружеството не я научи на друго освен на любов и в лоното на своето щастие тя си остана неопитното девойче, което бе живяло неизвестно никому на улица Сен-Дьони и дори не помисли да възприеме обноските, образованието и порядките на обществото, в което щеше да живее. Тъй като думите ѝ бяха вдъхнати от любов, тя действително влагаше в тях известна гъвкавост на ума и някаква изтънченост на изразите, ала си служеше с езика, общ за всички жени, обзети от страстта, която явно е тяхната стихия. Когато Огюстин случайно изкажеше някоя мисъл, противоречаща на мислите на Теодор, младият художник се забавляваше, тъй както човек се

забавлява от първите грешки, направени от чужденец, но които в края на краищата дотягат, ако не бъдат поправени. Въпреки толкова любов, когато тази сладостна и кратка година изтече, Сомервийо почувствува една сутрин нуждата да се върне към работата и навиците си. Освен това жена му беше бременна. Той отново се среща с приятелите си. По време на дългите страдания през годината, когато една млада жена става майка и се грижи за първото си дете, той несъмнено работеше с жар, но се случваше да търси и развлечения във висшето общество. С най-голяма радост посещаваше дома на херцогиня Дьо Карияно, успяла най-сетне да привлече в салона си именития художник. Когато Огюстин се възстанови, когато синът ѝ вече не се нуждаеше от постоянните грижи, забраняващи на една майка светските удоволствия, Теодор вече жадуваше за гъдела на самолюбието, изпитван сред обществото, когато си придружен от красива жена, предмет на желание и възхищение. Да обикаля салоните, обкръжена от отразения блясък на славата на своя съпруг, да съзира завистта на жените, стана за Огюстин нова жътва на удоволствия, ала това бе последният отблясък на семейното ѝ щастие. Тя изпърво засегна тщеславието на своя съпруг, когато въпреки напразните си усилия не съумя да прикрие невежеството, неправилния си говор и тесногърдието си. Усмиряван в продължение на близо две години и половина от първите пориви на любовта, характерът на Сомервийо си възвърна, едновременно с утолената вече страст, наклонностите и навиците си, временно отклонени от своя път. Поезията, изобразителните изкуства и чудните наслади на въображението притежават над възвишените умове неотменими права. През тези две години Теодор не бе изменил на своите духовни потребности, те просто бяха намерили друга храна. Когато полята на любовта бяха вече утъпкани, когато — също като децата — художникът накъса рози и синчец толкова ненаситно, че не забелязваше как ръцете му не могат да ги задържат, положението се промени. Речеше ли да покаже на своята жена скиците на най-хубавите си произведения, тя възкликваше също като дядо Гийом: „Колко е хубавичко!“ Това безстрастно възхищение не произтичаше от добросъвестна оценка, а от сляпата вяра на любовта. Огюстин предпочиташе един поглед пред най-прекрасната картина. Единствената възвишена област, която познаваше, беше областта на чувствата. Накрая Теодор не можа да

отрече пред себе си жестоката истина: жена му не разбираше от поезия, не живееше в неговия свят, не го следваше във всичките му приумици, в търсенията, в радостите, в мъките му. Тя беше твърдо стъпила на земята, в действителния свят, а той летеше в небесата. Простият ум не може да вникне в неспирните терзания на човек с богата душевност, свързан с друго същество с най-съкровено от всички чувства, ала принуден безкрайно да потиска пред любимото създание най-искрените откровения на мисълта си и да отхвърля в небитието образите, които вълшебна сила го подтиква да създава. За него това мъчение е още по-жестоко, тъй като чувството, което питае към своя спътник в живота, повелява преди всичко никога нищо да не таят един от друг и да сливат поривите на мисълта, както и изливанията на чувствата. Не може безнаказано да се престъпват законите на природата: тя е неумолима като Нуждата, която е един вид социална предопределеност. Сомервийо намери убежище в спокойствието и тишината на ателието си, надявайки се, че постоянното общуване с хора на изкуството ще преобрази жена му и ще развие в нея дремещите кълнове на богат ум, които според някои одухотворени личности са всеобща даденост; ала Огюстин беше твърде благочестива, за да не се смущава от тона на артистите. На първата вечеря, дадена от Теодор, тя чу един млад художник да заявява с детинската непосредственост, която оправдава всяко безбожничество в шегите, но остана неразбрана от нея:

— Но, госпожо, невъзможно е вашият рай да е по-прекрасен от „Преображението“ на Рафаело! А на мен дори то ми омръзна.

Огюстин внесе в това остроумно общество дух на мнителност, който никому не убягна. Тя смущаваше, а когато някой ги смущава, художниците са безжалостни: те бягат или се присмиват. Освен другите си смешни черти госпожа Гийом притежаваше качеството да пресилва достойнството, което ѝ се струваше преимущество на омъжените жени, и макар че Огюстин често му се бе подигравала, тя не можа да се въздържи от известно подражание на майчиното си строго благонравие. Това прекалено целомъдрие, което невинаги избягват добродетелните жени, стана повод за няколко епиграми, нахвърлени с незлоблива насмешка и с твърде добър вкус, за да обидят Сомервийо. Дори шегите да бяха по-жестоки, те все пак не бяха нищо повече от наказание, наложено му от приятелите. Ала нищо не можеше

да се приеме леко от една душа, която се поддаваше на чуждите внушения тъй лесно, като тази на Теодор. И така, той неусетно почувствува охладняване, което в бъдеще щеше само да се засилва. За да се постигне съпружеското щастие, трябва да се преодолее връх, чиято тясна площадка граничи с урва — колкото стръмна, толкова и опасна, — и любовта на художника се спускаше по нея. Той реши, че жена му е неспособна да вникне в моралните му доводи, които според него оправдаваха странностите в държането му към нея, и се чувствуваше безгрешен, скривайки от нея мисли, които тя не проумяваше, както и някои постъпки, непроситими пред съдилището на буржоазния морал. Огюстин се затвори в мрачна и безмълвна скръб. Тези спотаени чувства издигнаха между двамата съпрузи стена, която от ден на ден укрепваше. При все че мъжът ѝ си оставаше внимателен към нея, Огюстин неволно тръпнеше, виждайки как той запазва за другите съкровищата от остроумие и обаяние, които някога полагаше в краката ѝ. Скоро тя с чувство на безнадеждност започна да се вслушва в духовитите разговори за непостоянството на мъжете, водени в обществото. Тя не възропта, но държането ѝ беше равносилно на упрек. Три години след женитбата си младата и хубава жена, която изглеждаше тъй прекрасна във великолепия си екипаж и живееше в свят на слава и богатство, бленуван от множество повърхностни личности, неспособни правилно да преценят житейските превратности, бе обзета от дълбока печал. Огюстин посърна, размисли, съпостави, а сетне неволята разгърна пред нея първите горчиви страници на опита. Тя реши да изпълнява храбро дълга си на съпруга, надявайки се, че това великодушно поведение рано или късно ще ѝ възвърне любовта на мъжа ѝ. Ала това не стана. Когато, изморен от работа, Сомервийо напускаше ателието си, Огюстин не скриваше ръкоделието си достатъчно бързо, та художникът да не забележи, че жена му кърпи с цялото старание на добра домакиня покривките, чаршафите и неговото собствено бельо. Щедро и безропотно тя набавяше парите, необходими за разточителствата на съпруга ѝ, но в желанието да запази богатството на своя скъп Теодор се показваше пестелива било за собствените си нужди, било в някои подробности от домакинството. Подобно поведение е несъвместимо с безгрижието на артистите, които в края на жизнения си път толкова са се наслаждавали на живота, че никога не се питат за причините на разорението си.

Безполезно е да описваме как постепенно помръкваше сиянието му, докато накрая блясъкът на медения им месец угасна и остави съпрузите в непрогледен мрак.

Една вечер Огюстин, която отдавна слушаше мъжа си да говори с възторг за херцогиня Дьо Кариляно, чу от своя приятелка злорадо състрадателни думи за естеството на привързаността, изпитвана от Сомервийо към тази знаменита кокетка от императорския двор. На двадесет и една години, в пълния блясък на младостта и красотата, Огюстин се видя пренебрегната заради една тридесет и шест годишна жена. Чувствайки се нещастна сред светското общество, чуждо за нея с лекомислените си развлечения, клетото дете съвсем престана да проумява възхищението, което пораждаше, както и завистта, която будеше. Лицето ѝ се преобрази. Меланхолията осени чертите ѝ с кротостта на примирението и бледността на отхвърлената любов. Не мина време и започнаха да я ухажват най-привлекателни мъже, но тя остана самотна и добродетелна. Няколко пренебрежителни думи, подхвърлени от съпруга ѝ, я доведоха до неимоверно отчаяние. Мрачно прозрение ѝ помогна да съзре липсата на допирни точки с него — плод на еснафското възпитание, което възпираше пълното сливане на душата ѝ с тази на Теодор. И все пак тя намери в себе си достатъчно любов, за да го оправдае и да упрекне себе си. Огюстин плака с кървави сълзи и твърде късно разбра, че съществува несъответствие между умовете също както между различните характери и обществени положения. Припомняйки си сладостната пролет на своя брак, тя разбра колко голямо е било отминалото щастие и вътрешно се съгласи, че една тъй богата жътва в любовта е цял един живот, който може да се заплати само със злочестина. Ала Огюстин обичаше твърде дълбоко, за да загуби всякаква надежда. И тъй, на двадесет и една години тя се осмели да се заеме с образованието си, за да стане въображението ѝ поне достойно за онова, от което се възхищаваше. „Макар да не съм поет — си казваше тя, — то поне ще разбирам поезията.“ Тогава, напрегайки силите на волята и енергията, притежавани от всички любещи жени, госпожа Дьо Сомервийо се постара да промени характера, нравите и навиците си, ала поглъщайки том след том и храбро вниквайки в прочетеното, тя успя само да стане по-малко невежа. Остроумието и изкуството да водиш разговор са дар от природата или плод на възпитание, започнато още в люлката. Тя

можеше да вкуси музиката, но не можеше да пее изящно. Проумя литературата и красотата на поезията, но беше твърде късно, за да украси с тях непокорната си памет. С удоволствие слушаше светските разговори, но не участвуваше в тях с нищо духовито. Набожността и предразсъдъците от детството попречиха на пълното освобождаване на мисълта ѝ. Освен това в душата на Теодор се бе вкоренило против нея предубеждение, което тя не можа да преодолее. Художникът се присмиваше на онези, които хвалеха жена му, и шегите му бяха доста основателни: той внушаваше такова страхопочитание на младото и трогателно създание, че в негово присъствие или насаме с него Огюстин трепереше. Смутена от прекомерното си желание да му угоди, тя чувствуваше как умът и знанията ѝ чезнат и се преливат в едно-единствено чувство. Дори верността на Огюстин подразни този неверен съпруг, който едва ли не я тласкаше към грях, окачествявайки добродетелта ѝ като безчувственост. Напразно Огюстин се постара да забрави благоразумието си, да се подчини на прищевките и приумиците на своя съпруг, да се посвети на егоизма на тщеславието му — саможертвата ѝ остана безплодна. Може би и двамата бяха изпуснали мига, когато душите могат да се разберат. Един ден твърде чувствителното сърце на младата съпруга получи един от ударите, които тъй силно обтягат сърдечните връзки, че едва ли не ги прекъсват. Тя се затвори в себе си. Но скоро съдбоносна мисъл ѝ подшушна да потърси утеха и съвет в семейството си.

И така, една сутрин тя се отправи към грозноватата и смешна фасада на скромния тих дом, в който беше протекло детството ѝ. Въздъхна, когато отново видя прозореца, откъдето един ден бе изпратила първата целувка на онзи, който днес внасяше в живота ѝ колкото блясък, толкова и страдания. Нищо не беше променено в мрачната дупка и все пак търговията със сукно се подмладяваше. Сестрата на Огюстин заемаше зад тезгяха мястото на своята майка. Младата страдалка видя зет си с перо зад ухото — той изглеждаше толкова претрупан с работа, че едва я изслуша. Тревожните признаци на „общо описване на стоките“ витаеха край него и той я остави с молба да го извини. Сестра ѝ, засегната, че Огюстин само между другото се бе отбивала при нея, се показа злопаметна и я посрещна

доста хладно. Жената на предпазливия Лъоба реши, че парите са първопричина за ранното посещение, и се постара да се покаже сдържана, с което неведнъж предизвика усмивката на Огюстин. Съпругата на художника видя, че с изключение на лентите на бонето майка ѝ във всичко бе намерила в лицето на Виржини последователка, която достойно пазеше прастарата чест на „Котарака с топка“. На обяда забеляза в порядките на дома известни изменения, които правеха чест на здравия разум на Жозеф Лъоба. Служителите не напускаха масата преди десерта, бяха свободни да се изказват, а изобилието на трапезата издаваше охолство без разточителство. Изисканата млада дама забеляза билети от ложа в „Театр де Франсе“, където си спомни, че от време на време е виждала сестра си. Госпожа Лъоба беше наметната с кашмирен шал, чието великолепие свидетелствуваше за щедростта на мъжа ѝ. И така, двамата съпрузи бяха в крак със своя век. Огюстин скоро се почувствува проникната от умиление, разпознавайки през двете трети от този ден тихото щастие, лишено наистина от възторг, но и от сътресения, в което живееха двамата подхождащи си един на друг съпрузи. Те бяха предприели съвместния си живот като търговско начинание, в което преди всичко трябваше с чест да се справят със сделките. Не срещайки в своя съпруг изключителна любов, жената се бе постарала да я пробуди. Неусетно започнал да цени Виржини, да милее за нея, продължителният период, през който щастиято им бе разцъфнало, бе за Жозеф Лъоба и за неговата съпруга залог за трайност. Затова, когато нажалената Огюстин изложи мъчителното си положение, тя трябваше да изтърпи пороя от банални истини, които моралът на улица Сен-Дьони внушаваше на сестра ѝ.

— Злото е сторено, жено — каза Жозеф Лъоба, — нека се постареем да дадем добър съвет на нашата сестра.

Тогава ловкият търговец задълбочено проучи възможностите, които законите и нравите биха могли да предложат на Огюстин, за да излезе от безизходицата. Той, така да се каже, номерира своите съображения, подреди ги в своего рода въображаеми графи, сякаш ставаше дума за стоки от различно качество, сетне ги сложи на везните, претегли ги и изказа заключението си, изтъквайки необходимостта балдъзата му да се реши на окончателна раздяла, нещо, което ни най-малко не отговаряше на любовта, изпитвана все още от нея към съпруга ѝ. Това чувство се пробуди в нея с пълна сила,

когато чу Жозеф Льоба да говори за съдебни мерки. Огюстин поблагодари на двамата си приятели и се върна вкъщи още пораздвоена, отколкото преди да потърси съвета им. Тогава се реши да наmine към стария дом на улица Коломбие, възнамерявайки да сподели с баща си и майка си своето нещастие, тъй като беше заприличала на онези безнадеждно болни, които опитват всички рецепти и се осланят дори на бабешки лекове. Дваемата старци посрещнаха дъщеря си с излияние на чувства, което я трогна. Това посещение бе за тях развлечение, равносилно на съкровище. От четири години те крачеха в живота като пътешественици без цел и без компас. Приседнали до огъня, си разказваха един другиму всички загуби, претърпени през режима максимум, някогашните си придобивки на сукно, начините, по които се бяха спасявали от банкрут и преди всичко онзи знаменит фалит на Льокок — битката при Маренго^[25] на дядо Гийом. Сетне, изчерпали старите процеси, си припомнях най-плодоносните си „описи на стоки“ и отново си разказваха старите истории от квартал Сен-Дьони. В два часа дядо Гийом отиваше да хвърли един поглед в „Котарака с топка“. На връщане се поспираше във всички магазини — някогашни негови съперници, — чиито млади собственици вечно се опитваха да придумат стария търговец да приеме някоя рискована сделка, която той по свой обичай никога не отказваше направо. В конюшната два яки нормандски коня бавно умираха от затлъстяване. Госпожа Гийом ги използваше само за да я карат всяка неделя на литургия в нейната църква. Три пъти седмично това почтено семейство приемаше гости на вечеря. Благодарение на влиянието на своя зет Сомервийо дядо Гийом бе назначен за член на Заседателния съвет по облекло на войската. Откакто съпругът ѝ заемаше висока длъжност в администрацията, госпожа Гийом бе решила достойно да го представя: жилището ѝ беше отрупано с толкова много златни и сребърни предмети, с безвкусни, но твърде скъпи мебели, че и най-скромната стая приличаше на параклис. В този дом пестеливостта и разточителството, изглеждали оспорваха първото място във всяка дреболия, сякаш господин Гийом си бе поставил целта да направи капиталовложение при покупката на всеки свещник. Сред този панаир, чието многообразие разкриваше бездействието на двамата съпрузи, знаменитата картина на Сомервийо заемаше видно място и бе утеха за господин и госпожа Гийом, които двадесет пъти на ден обръщаха

въоръжените си с очила погледи към този образ на прежния живот — толкова деен и вълнуващ в техните очи. Видът на дома и на апартаментите, където всичко лъхаше на старост и еснафщина, гледката на двете същества, попаднали сякаш на златен остров, далеч от света и всичко, което придава вкус на живота, изненадаха Огюстин. Тук тя съзерцаваше втората част на картината, която я бе поразила у Жозеф Льоба — живот деен, макар и без събития, някакво механично и инстинктивно съществуване като това на бобрите. Тогава тя се почувствува някак горда от своята мъка при мисълта, че е последица от година и половина щастие, което струваше в нейните очи колкото хиляда такива живота, чиято пустота ѝ изглеждаше страшна. Огюстин прикри това некрасиво чувство и прояви пред старите си родители своето новопридобито остроумие, закачливата нежност, на която любовта я беше научила, и ги благоразположи да изслушат съпружеските ѝ жалби. Старите хора имат слабост към подобни признания. Госпожа Гийом поиска да узнае и най-дребните подробности от странния живот на дъщеря си, който за нея приличаше на приказка. Пътеписите на барон Дьо ла Онтан^[26] за диваците в Канада, които тя все започваше, без да ги дочете, не можеха да ѝ открият нищо по-нечувано.

— Как, чедо мое, мъжът ти се затваря с голи жени и ти имаш глупостта да вярваш, че ги рисува?

При това възклицание старицата остави очилата си върху масичката за ръкоделие, отърси полите си и скръсти ръце върху коленете си, повдигнати от грейка — любимия ѝ пиедестал.

— Но, майко, всички художници са длъжни да използват модели.

— Той това го премълча, когато ти направи предложение. Ако знаех, нямаше да дам дъщеря си на човек с такава професия. Религията забранява подобни мръсотии. Та това е безнравствено! Кога, казваш, се прибира у дома?

— Ами в един, в два часа...

Двамата съпрузи се спогледаха с дълбоко изумление.

— Значи, играе на комар? — каза господин Гийом. — По мое време само комарджиите се прибираха толкова късно.

С лека гримаса Огюстин отхвърли това обвинение.

— Какви ли мъчителни нощи прекарваш заради него, докато го чакаш — продължи госпожа Гийом. — Но не, ти си лягаш, нали? И когато е загубил, тоя звяр те буди.

— Не, майко, напротив, той понякога е много весел. Даже често, когато времето е хубаво, ми предлага да стана и да се разходим из гората.

— Из гората по това време? Нима жилището ти е толкова малко, че не му стигат стаите и салоните и му се иска да търчи за... Навярно мерзавецът ти предлага разходки, за да те простуди. Исква да се отърве от тебе. Та няма човек с положение, който мирно си гледа работата, ще вземе да броди нощем като вампир?

— Но, майко, не разбирате ли, че той има нужда от възторжени трепети, за да развива таланта си? Той много харесва сцените, които...

— Ах, хубава сцена бих му направила аз — извика госпожа Гийом, прекъсвайки дъщеря си. — Как можеш все още да щадиш такъв човек? Първо, не ми харесва, дето пие само вода, това е вредно за здравето. И защо му е противно да гледа жените, когато се хранят? Що за човек! Той просто е луд. Това, което ни каза за него, не е възможно. Човек не може да напусне дома си, без да каже дума, и да се върне чак след десет дена. Казал ти, че е ходил в Диеп да рисува морето, та морето рисува ли се? Бабини деветини са това.

Огюстин отвори уста, за да защити мъжа си, но госпожа Гийом ѝ заповяда да мълчи с движение на ръката, на което тя се подчини по стар навик. Майка ѝ сухо се провикна:

— Хайде, не ми говори за тоя човек! Той е стъпвал в църква само за да те види и да се ожени за теб. Неверниците са способни на всичко. Нима Гийом някога е помислил да скрие нещо от мен, да стои три дни, без гък да каже, а после да дърдори като сврака?

— Скъпа майко, вие твърде строго съдите възвишените умове. Ако те мислеха като обикновените хора, нямаше да бъдат талантливи.

— Е, нека тогава талантливите си стоят у тях и не се женят. Как! Талантливият човек ще прави жена си нещастна! И само защото имал талант, това ще е в реда на нещата! Талант, та талант! Няма какво толкова талант да имаш, за да отсичаш като него „бяло“ или „черно“ под път и над път, да прекъсваш хората, когато говорят, да биеш тъпан в дома си, да караш хората да се чудят как да се държат, да принудиш

жена си да не се забавлява, докато господинчето не се развесели, и да бъде тъжна, щом като той е тъжен.

— Но, майко, присъщо на творческото въображение е...

— Какво е това творческо въображение? — поде госпожа Гийом, отново прекъсвайки дъщеря си. — Хубаво въображение, не ще и дума! Що за човек е той, след като изведнъж го прихваща — и то, без да се посъветва с лекар — да яде само зеленчуци? Как да е, ако го правеше от благочестие, постенето щеше да му е от полза, ама той няма повече вяра от протестантин. Нима се срещат хора, които като него да обичат конете повече от ближния си, които си къдрят косите като езичници, покриват статуи с муселин, затварят прозорците си през деня, за да работят на лампа? Хайде, моля ти се, да не беше тъй очебийно безнравствен, щеше да го бива за лудницата! Посъветвай се с господин Лоро, викария на „Сен-Сюлпис“, запитай го за мнението му по тия въпроси, той също ще ти отговори, че мъжът ти не се държи като християнин...

— О, майко! Нима мислите...

— Да, мисля! Обичала си го и нищо не забелязваш. Но още в началото на брака ви си спомням, че го срещнах веднъж по Шанз-Елизе. Беше на кон. Ту препускаше бясно, ту спираше и едва-едва пристъпваше. Още тогава си рекох: „Тоя човек няма ум в главата.“

— Ах! — провикна се господин Гийом, потривайки ръце. — Колко добре сторих, като те омъжих за тоя особняк, запазвайки правата ти над твоето имущество!

Когато Огюстин неблагоприятно изложи същинските причини за недоволството си от своя съпруг, двамата старци онемяха от негодувание. Госпожа Гийом веднага спомена за развод. При тази дума дотогава безучастният търговец сякаш се пробуди. Подтикван от обичта, която хранеше към дъщеря си, и предвкусвайки оживлението, което един съдебен процес щеше да внесе в бедния му откъм събития живот, дядо Гийом взе думата. Той се обяви за привърженик на молбата за развод, обоснова я, предложи на дъщеря си да поеме всички разноски, да се срещне със съдии, юристи, адвокати, да обърне света наопаки. Госпожа Дьо Сомервийо се уплаши, отклони предложението на баща си, заяви, че не иска да се раздели с мъжа си дори десеторно по-злочеста да стане, и нищо повече не каза за терзанията си. След като родителите ѝ я обсипаха с всички дребни грижи, безмълвни и

утешителни, с които двамата старци се опитаха да я разтушат, макар и напразно, от сърдечните мъки, Огюстин се оттегли, разбирайки невъзможността да накара посредствените умове справедливо да съдят издигнатите духом. Тя разбра, че жената трябва да крие от всички, дори от своите родители, нещастieto, което тъй трудно среща съчувствие. Бурите и терзанията във висините на духовния живот могат да бъдат разбрани единствено от благородните умове, които ги обитават. Във всичко ние можем да бъдем съдени само от равните нам.

И така, клетата Огюстин отново се намери в хладната атмосфера на своя дом, отдадена на мъчителните си размишления. Учението бе изгубило смисъл за нея, тъй като не ѝ бе възвърнало съпруга. Посветена в тайните на пламенните души, ала лишена от техните изразни средства, тя участвуваше в скърбите им, без да споделя удоволствията им. Беше отвратена от светския живот, който ѝ изглеждаше нищожен и жалък пред любовните изживявания. Накратко, животът ѝ беше съсипан. Една вечер я споходи поразяваща мисъл, която като небесен лъч озари мрачната ѝ скръб. Подобна мисъл можеше да намери почва само в сърце, тъй чисто и добродетелно като нейното. Тя реши да отиде у херцогиня Дьо Карияно не за да си поиска обратно сърцето на своя съпруг, а за да се поучи от изкусните хитрости, които ѝ го бяха отнели, да потърси от гордата светска дама съчувствие за майката на децата на приятеля ѝ, да я склони и направи съпричастна със своето бъдещо щастие, тъй както бе оръдие на настоящото ѝ нещастие. И тъй, един ден свенливата Огюстин, въоръжена с нечовешка храброст, се качи в каретата си в два часа следобед, за да опита да получи достъп до будоара на прочутата кокетка, която никога не приемаше преди този час. Госпожа Дьо Сомервийо още не познаваше старинните великолепни домове в предградие Сен-Жермен. Когато премина през внушителните преддверия, величественото стълбище, огромните салони, окичени с цветя въпреки суровата зима и обзаведени с вкуса, присъщ на жените, родени в разкош или придобили изисканите навици на аристокрацията, Огюстин почувствува, че сърцето ѝ болезнено се свива. Тя завидя на тайните на това изящество, за което нямаше ни най-малка представа, усети духа на великолепие и разбра притегателната сила, която този

дом упражняваше над съпруга ѝ. Когато стигна до покоите на херцогинята, изпита ревност и нещо подобно на отчаяние — възхити се от прекрасната наредба на мебелите, драпериите и завесите, внушаваща сладострастна нега. Тук самото безредие се превръщаше в чар, а разкошът подчертаваше презрение към богатството. Уханията, с които бе наситен свежият въздух, галеха обонянието, без да го дразнят. Украсата на апартамента хармонично се съчетаваше с изгледа, който огледала без амалгама откриваха към моравите на градина, засадена с вечнозелени дървета. От всичко лъхаше съблазън, която сякаш не бе преднамерена. Изкуствеността на стопанката на този дом цяла трептеше в салона, където чакаше Огюстин. Тя се опита да разгадае характера на своята съперница по пръснатите предмети, ала в безредието, както и в симетрията, имаше нещо непроницаемо и за простодушната Огюстин тайната остана неразбулена. Тя разбра само, че херцогинята е изключителна жена. В нея се прокрадна мъчителна мисъл: „Уви! Може би е истина, че за твореца не е достатъчно само любещо и искрено сърце! Нима, за да се уравни мощта на тези силни души, те трябва да се свързват с жени, чиято сила е равна на тяхната? Ако бях възпитана като тази изкусителка, нашите оръжия поне щяха да бъдат равностойни в борбата.“

— Няма ме!

Макар и изречени с тих глас в съседната стая, тези сухи и кратки думи стигнаха до ушите на Огюстин, чието сърце трепна.

— Дамата вече е тук — отвърна камериерката.

— Вие сте луда! Та поканете я да влезе — отговори херцогинята, в чийто смекчен глас прозвучаха ласкавите нотки на вежливостта. Този път тя очевидно искаше да бъде чута.

Огюстин стеснително пристъпи напред. В дъното на прохладния будоар тя видя херцогинята, сладно изтегната на отоманка от зелено кадифе, в полукръг, образуван от меките дипли на муселинова завеса, падаща на жълт фон. Подбраните с безукорен вкус украшения от позлатен бронз изтъкваха изяществото на този своеобразен балдахин, под който херцогинята беше полегнала като антична статуя. Тъмният цвят на кадифето подчертаваше прелестите ѝ. Лекият полумрак, закрилник на красотата ѝ, бе сякаш по-скоро отблясък, отколкото светлина. Няколко редки цветя издигаха уханните си главички над най-скъпи севърски вази. Смаяната Огюстин се бе приближила тъй тихо, че

в мига, когато тази картина попадна под погледа ѝ, тя улови погледа на чародейката. Този поглед сякаш казваше на някого, когото жената на художника отначало не забеляза: „Останете, ще видите една хубава жена, а за мен посещението няма да бъде толкова досадно.“

Виждайки Огюстин, херцогинята стана и я настани до себе си.

— На какво дължа щастieto да ме посетите, госпожо? — каза тя с очарователна усмивка.

„Защо е това двуличие?“ — си каза Огюстин, която в отговор само кимна.

Мълчанието ѝ не беше случайно. Младата жена виждаше пред себе си един излишен свидетел — най-младия, най-елегантния, най-добре сложения от всички полковници във френската армия. Полуцивилното му облекло подчертаваше хубостта му. Лицето му, бликащо от жизненост и младост и по природа твърде изразително, изглеждаше още по-интересно от черните като смола засукани мустачки, гъстата брадичка, старателно причесаните бакенбарди и цял гъсталак от твърде разбъркани тъмни коси. Той си играеше с нагайката си с непринуденост и нехайство, които отговаряха на самодоволния му израз, както и на изисканото му облекло. Лентичките на ордени в петлика бяха вързани небрежно и той, изглежда, отдаваше повече значение на красивата си външност, отколкото на бойните си подвизи. Огюстин погледна херцогиня Дьо Карияно и посочи полковника с очи, чиято молба намери отглас.

— Е, сбогом, Д'Егльомон, ще се видим в Булонския лес.

Тези думи бяха изречени от изкусителката с такъв тон, сякаш уговорката бе предшествувала идването на Огюстин, но тя ги придружи със заканителен поглед, който офицерът може би заслужаваше за възхищението си от скромното цвете, тъй различно от гордата херцогиня. Младото конте мълком се поклони, обърна се на токовете на ботушите си и с леки стъпки излезе бързо от будоара. В този мир Огюстин, изучаваща съперницата си, която привидно следеше с очи блестящия офицер, улови в погледа ѝ чувство, чийто бегъл израз е познат на всички жени. Тя с дълбока болка си каза, че посещението ѝ щеше да се окаже безполезно: коварната херцогиня беше твърде жадна за поклонници, та сърцето ѝ да има милост.

— Госпожо — каза Огюстин със замиращ глас, — молбата ми към вас ще ви се стори твърде странна, но отчаянието води до безумие

и би трябвало да ми послужи за оправдание. Добре разбирам защо Теодор предпочита вашия дом пред всеки друг и защо остроумието ви има такава власт над него. Уви! Достатъчно е да надзърна в себе си, за да открия предостатъчно причини. Но аз боготворя своя съпруг, госпожо. Две години, прекарани, в сълзи, не изличиха образа му от моето сърце, при все че изгубих неговото. Безумната мисъл да дръзна да премеря силите си с вас ме доведе тук, за да ви запитам с какви средства мога да възтържествувам над вас самата. О, госпожо! — извика младата жена, като поривисто грабна съперницата си за ръката, която тя не отдръпна, — никога не ще се моля богу за своето щастие толкова пламенно, колкото бих го умолявала за вашето, ако ми помогнете да си възвърна не любовта, а просто благоразположението на Сомервийо. Надеждата ми е само във вас. Ах, кажете ми как успяхте да му се харесате и да го накарате да забрави първите дни на...

При тези думи Огюстин се задъха от сподавени ридания и спря. Засрамена от слабостта си, тя скри лице в кърпичка, която накваси със сълзите си.

— Какво дете сте вие, драга малка красавице! — каза херцогинята, очарована от новостта на преживяването и затрогната мимо волята си от признанието на вероятно най-добродетелната личност в Париж. Тя взе кърпичката на младата жена и сама заизтрива очите ѝ, мълвейки утешителни думи, в които влагаше ласкаво състрадание. След миг мълчание кокетката притисна хубавите ръце на клетата Огюстин между своите — надарени с рядка красота и сила — и ѝ каза с тих и нежен глас:

— Преди всичко ще ви посъветвам да не плачете така: сълзите загрозяват. Трябва да умеете да се примирявате с мъките, от които човек се поболява, защото любовта не остава дълго в ложе на скърби. Наистина в началото меланхолията придава известна прелест, която е привлекателна, но след това удължава лицето и най-прекрасните черти помръкват от нея. Освен това в самолюбието си нашите повелители изискват робините им винаги да бъдат весели.

— Ах, госпожо, не зависи от мен да не страдам. Как бих могла, без да изпитам смъртни мъки, да виждам любимото лице безизразно, безчувствено и безразлично, когато то някога сияеше от любов и радост? Не умея да заповядвам на сърцето си.

— Много жалко, миличка. Мисля, че вече разбирам цялата ви история. Първо, знайте добре, че ако вашият мъж ви е изневерил, то аз не съм негова съучастница. Наистина пожелах той да посещава моя салон, но то бе, признавам, от честолюбие — той беше знаменит и не ходеше никъде. Вече твърде много ви обичам, за да споделя с вас всички безразсъдства, които извърши заради мене. Ще ви открия само едно от тях, защото то може би ще ни послужи да ви го възвърнем и да го накажем за дързостта, която влага в държането си към мен. Ако това продължава, той ще ме злепостави. Познавам твърде добре светското общество, драга моя, и не желая да се осланям на дискретността на прекалено възвишена личност. Знайте, че на талантите можем да позволяваме да ни ухаждат, но да се омъжваме за тях е грешка. Ние жените трябва да се възхищаваме от гениалните мъже, да им се наслаждаваме като на зрелище, но да живеем с тях — никога! Пфу! То е все едно да изпитваш удоволствие, разглеждайки машините зад кулисите на Операта, вместо да седиш в ложа и да вкушаш блестящите илюзии, които те създават. Но при вас, бедно дете, злото е сторено, нали? Е, в такъв случай трябва да се въоръжите против тиранията.

— Ах, госпожо! Още преди да вляза, а и само като ви видях, аз вече разбрах някои хитрини, които не подозирах.

— Тогава идвайте при мен от време на време и не след дълго ще овладеете тия дребни преструвки — доста важни впрочем. За глупците привидностите представляват половината живот и в това отношение не един талантлив човек се оказва глупак въпреки целия си ум. Обзалагам се, че никога нищо не сте могли да откажете на Теодор?

— Госпожо, та как да откажеш нещо на онзи, когото обичаш?

— Бедно невинно дете, обожавам ви за простодушието. Знайте, че колкото повече обичаме, толкова по-малко трябва да показваме на мъжа — особено на съпруга — обхвата на нашата любов. Онзи, който обича повече, е потискан и което е по-лошо — рано или късно изоставян. Който иска да властвува, трябва да...

— Как, госпожо! Нима трябва да се прикривам, да правя сметки, да стана притворна, да си изградя фалшив характер, и то завинаги? О, как може да се живее тъй? Нима вие можете...

Тя се поколеба. Херцогинята се усмихна.

— Драга моя — подхвана сериозно височайшата дама, — съпружеската любов открай време е била споразумение, сделка,

изискваща особено внимание. Ако вие продължавате да ми говорите за любов, когато аз ви говоря за брак, скоро няма да се разбираме. Слушайте — продължи тя поверително, — имах възможност да общувам с някои от великите мъже на нашето време. Онези, които се ожениха, с малки изключения взеха посредствени жени. Е, тия жени имаха власт над тях, тъй както императорът има власт над всички нас, и бяха ако не обичани, то поне уважавани. Имам слабост към тайните, особено онези, които засягат нас, жените, та за развлечение се постарях да открия ключа на тази загадка. Е, ангел мой, тия жени притежаваха таланта да прозрат характера на съпрузите си, без да се ужасяват като вас от тяхното превъзходство. Те умело бяха забелязали липсващите им качества и било защото притежаваха тия качества, или пък се преструваха, че ги притежават, намираха начин тъй искусно да ги излагат на показ пред своите съпрузи, че накрай им внушаваха почит. Освен това знайте също, че във всички умове, които ни изглеждат велики, има зрънце лудост и трябва да умеем да го използваме. Взимайки твърдото решение да господствуваме над тях, и то без никога да се отклоняваме от тази цел, съобразявайки с нея всички наши действия, мисли и приумици, ние укротяваме тия капризни във висша степен духове, които със самото непостоянство на мисълта си ни предоставят средствата да им влияем.

— О, небеса! — възкликна младата жена ужасена. — Ето какъв бил животът. Той е битка...

— В която винаги трябва да заплашваш — допълни херцогинята със смях. — Нашата власт е изцяло привидна. Затова никога не трябва да позволяваме на мъжа да ни презре: след подобно падение жената може да се спаси само с помощта на отвратителни уловки. Елате — добави тя, — ще ви дам едно средство да оковете мъжа си във вериги.

Тя стана и с усмивка поведе младата и невинна ученичка по съпругески хитрости през лабиринта на малкия си палат. Те стигнаха до тайна стълба, която водеше към приемните салони. Когато херцогинята натисна скритата пружина на вратата, тя спря, изгледа Огюстин с израз на неподражаемо и очарователно лукавство и каза:

— Знаете ли, херцог Дьо Карияно ме обожава, но не смее да влезе през тази врата без мое позволение. А е човек, свикнал да командува хиляди войници. Той може да се изправи пред цели батареи, но пред мен... се страхува.

Огюстин въздъхна. Те достигнаха до великолепна галерия, където жената на художника последва херцогинята пред портрета, който Теодор бе направил на госпожица Гийом. При тази гледка Огюстин нададе вик.

— Знаех си, че вече не е у дома — каза тя, — но... тук!

— Скъпо дете, поисках му го само за да видя до каква степен на глупост може да изпадне един гениален човек. Рано или късно щях да ви го изпратя, тъй като не бях очаквала да видя тук оригинала редом с копието. Докато трае разговорът ни, ще накарам да го отнесат в колата ви. И ако, дори въоръжена с този талисман, не съумеете да властвувате над мъжа си сто години, то вие не сте истинска жена и заслужавате съдбата си.

Огюстин целуна ръка на херцогинята, която я притисна до сърцето си и я разцелува с нежност — особено силна, тъй като щеше да бъде забравена на другия ден. Тази сцена щеше може би завинаги да унищожи невинността и чистотата на жена, по-малко добродетелна от Огюстин, за която тайните, разкрити от херцогинята, можеха да бъдат колкото спасителни, толкова и гибелни, тъй като коварната политика на висшите кръгове не подхождаше на Огюстин повече от тесногръдието на Жозеф Льоба или простицкото благонравие на госпожа Гийом. Странни последици от фалшивите положения, в които ни подхвърлят и най-дребните житейски заблуди! В този миг Огюстин приличаше на алпийски пастир, изненадан от лавина: ако се подвоуми или се вслуша във виковете на другарите си, той в повечето случаи ще загине. От големите изпитания сърцето излиза сломено или вкаменено.

Госпожа Дьо Сомервийо се върна у дома в плен на трудно описуемо вълнение. Разговорът с херцогиня Дьо Карияно пораждаше рой противоречиви мисли в ума ѝ. Подобно на овцете от баснята, изпълнени със смелост в отсъствие на вълка, тя сама си държеше речи и чертаеше прекрасни планове на действие, замисляше множество хитрости с помощта на кокетството, дори разговаряше мислено със своя съпруг, откривайки, далеч от него, всички средства на истинското красноречие — неизменно качество на жените, — сетне, припомняйки си втренчения и хладен поглед на Теодор, предварително изтръпваше. Когато попита дали господинът е вкъщи, гласът ѝ заглъхна от

вълнение. Узнавайки, че не ще се прибере за вечеря, тя почувствува порив на необяснима радост. Подобно на престъпник, който обжалва смъртна присъда, тази отсрочка, макар и кратка, ѝ се струваше цял един живот. Тя постави портрета в стаята си и зачака своя съпруг, отдавайки се на всички терзания на надеждата. Огюстин твърде добре знаеше, че този ход ще реши цялото ѝ бъдеще, и трепваше от всеки звук, дори от брътвежа на стенния часовник, който, отмервайки ги, сякаш усилваше страховете ѝ. Опита се да убие времето с хиляди хитрини. Реши да се облече така, че по всичко да прилича на портрета. Сетне, познавайки неспокойния нрав на мъжа си, освети апартамента си по необичаен начин, за да бъде сигурна, че на връщане любопитството ще го доведе при нея. Полунощ удари, когато при възгласа на кочияша портата на дома се отвори. Каретата на художника изтрополя по плочника на тихия двор.

— Какво означават тия светлини? — весело запита Теодор, влизайки в стаята на жена си.

Огюстин умело се възползува от удобния момент, хвърли се на врата на мъжа си и му посочи портрета. Художникът остана неподвижен като скала и очите му последователно се отправиха към Огюстин и към изобличителното платно. Полумъртва от страх, боязливата съпруга, която тревожно следеше помръкващото чело на своя мъж, видя как гневните гънки по него постепенно се трупат като облаци, сетне ѝ се стори, че кръвта ѝ застива във вените, когато с пламтящ взор и дълбоко глъхнещ глас, той я запита:

— Откъде взехте тази картина?

— Върна ми я херцогиня Дьо Кариляно.

— Вие ли я поискахте?

— Как можех да знам, че е у нея?

Нежността или по-скоро омайващата меланхолия в гласа на този ангел би разчувствувала дори людоед, но не и един творец в плен на уязвеното си тщеславие.

— Това е достойно за нея — извика гръмко художникът. — Ще си отмъстя — каза той, разхождайки се със широки крачки, — тя ще умре от срам: ще я нарисувам! Да, ще я нарисувам като Месалина, излизаща нощем от двореца на Клавдий.

— Теодор?... — каза един замиращ глас.

— Ще я убия.

— Приятелю!

— Тя обича онова кавалерийско полковниче, защото язди добре.

— Теодор!

— Оставете ме на мира! — каза художникът на жена си и гласът му прозвуча почти като ръмжене.

Недостойно би било да опишем цялата сцена. Накрая умопомрачението на гнева подтикна художника към думи и дела, които жена, не тъй млада като Огюстин, би отдала на безумие.

Към осем часа сутринта на другия ден госпожа Гийом завари дъщеря си бледа, със зачервени очи и разбъркани коси, стиснала в ръка подгизнала от сълзи кърпичка, с поглед, втренчен в пръснатите по паркета късове от съдрано платно и отломки от голяма позлатена рамка, натрошена на парчета. Почти безчувствена от скръб, Огюстин посочи отломките с движение, в което прозираше отчаяние.

— Може пък да не е голяма загуба — провикна се старата управница на „Котарака с топка“. — Вярно, прилика имаше, ала научих, че на булеварда имало един човек, който правел превъзходни портрети за петдесет екю.

— Ах, майко!

— Бедно дете, права си! — отвърна госпожа Гийом, погрешно разбрала погледа, хвърлен от дъщеря и. — Какво да се прави, чедо мое, никой не може да обича толкова нежно, колкото майката. Миличка моя, отгатвам всичко. Сподели с мен мъката си, аз ще те утеша. Нали ти казах вече, че тоя човек е луд? Камериерката ти ми разправи хубави неща... Та той е истинско чудовище!

Огюстин сложи пръст на побелелите си устни, сякаш да изпроси от майка си миг мълчание. През тази страшна нощ нещастieto й бе пробудило в нея търпеливото примирение, което при майките и любещите жени превишава по сила човешките възможности и може би разкрива в женските сърца съществуването на някои струни, от които бог е лишил мъжете.

Надписът, издълбан на надгробния камък в гробището Монмартр, разкрива, че госпожа Дьо Сомервийо е починала на двадесет и седем години. В простите редове на епитафията един приятел на скромното създание вижда последната сцена на драма.

Всяка година на Задушница той не може да мине пред все още белия мрамор, без да се запита дали могъщите обятия на гения не изискват жени, по-силни, отколкото е била Огюстин.

„Свенливите и скромни цветя, разцъфнали в долините, може би умират — си казва той, — когато са присадени близо до висините, там, където се зараждат бурите и слънцето изпепелява всичко.“

---

[0] „Слава и нещастие“ е първоначалното заглавие на „Къщата на котарака“, под което фигурира до 1833 г. Балзак възприема настоящото заглавие в окончателното издание на „Сцени от личния живот“ от 1842 г. Произведението, едно от най-рано написаните в цялата „Човешка комедия“, носи дата октомври 1829 г. и означението Мафлие, където Балзак прекарва известно време като гост в замъка на свой приятел. ↑

[1] *Каракала* — римски император (III в. пр.н.е.). ↑

[2] *Давид, Жак-Луи* (1748–1825) — известен френски художник, представител на революционния класицизъм във френската живопис. ↑

[3] Френският израз на прозорец, който се вдига и спуска с „fenêtre à guillotine“ — букв. „прозорец с гилотина“. ↑

[4] *Хумболт, Александър* (1769–1859) — немски естествоизпитател и пътешественик, автор на незавършения труд „Пътешествие из тропическите области на Новия свят“. ↑

[5] *Кювие, Жорж* (1769–1832) — френски естествоизпитател и палеонтолог. ↑

[6] *Режим максимум* — Балзак има предвид декрета, приет през септември 1793 г. от Конвента за въвеждане на твърди цени на основните хранителни продукти и промишлени стоки, насочен срещу спекулантите, които изкуствено завишавали цените. ↑

[7] *Абат Льо Рагоа* (XVII в.) — автор на много популярната „История на Франция“. ↑

[8] „*Иполит, граф дьо Дуглас*“ — сантиментален роман от госпожа Д’Оноа, издаден в 1690 г. ↑

[9] „*Граф дьо Коменж*“ — роман от госпожа Тансен, издаден в 1735 г. ↑

[10] *Траписти* — членове на религиозен орден, основан в 1140 г., отличаващ се с особено строги закони. ↑

[11] *Жироде, Луи* (1767–1824) — френски художник, ученик на Давид. ↑

[12] *Тиваида* или *Тебаида* — старинно наименование на област в Египет, където са се заселили първите християни. ↑

[13] *Аргус* — в древногръцката митология — същество, което имало сто очи, от които петдесет винаги били отворени. В преносен смисъл — строг пазач. ↑

[14] „*Пепеляшка*“ — водевил от Дез Ожие, представян през 1810 г. ↑

[15] *Селадон* — герой от романа на френския писател Оноре д'Юрфе „*Астре*“ (XVII в.) — тук, в ироничен смисъл — човек, измъчван от любов. ↑

[16] *Верне, Клод-Жозеф* (1714–1789) — френски художник-маринист. ↑

[17] *Лекен* — псевдоним на френския трагик Анри Луи Кена (1728–1778). ↑

[18] *Новер, Жан-Жорж* (1727–1810) — френски балетмайстор, автор на редица балети. ↑

[19] *Сен-Жорж* — известна личност във Франция през втората половина на XVIII в. — „законодател на модата“. ↑

[20] *Филидор, Франсоа-Андре* (1726–1795) — френски композитор. ↑

[21] „*Геният на християнството*“ — роман от Франсоа-Ръонедьо Шатобриан (1768–1848). ↑

[22] *Дюпон, Жан* (род. 1736) — френски търговец и банкер. Пер на Франция при Луи XVIII. ↑

[23] *Vene sit* (лат.) — тъй да бъде. ↑

[24] *In petto* (ит.) — в душата си. ↑

[25] *Битката при Маренго* — село в Италия (Пиемонт), край което Бонапарт е разгромил австрийската армия. ↑

[26] „*Пътеписите на барон дьо Ла Онтан*“ — записки за Канада, първоначално издадени в Хага между 1703 и 1709 г. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.